

Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja

Kostanjevac, Tanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:342234>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 208_NOV_2021

Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja

Tanja Kostanjevac, 3381/336

Koprivnica, rujan 2021. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveu ilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Tanja Kostanjevac	MATIČNI BROJ	3381/336
DATUM	03. 09. 2021.	KOLEGIJ	Komunikologija
NASLOV RADA	Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Digital accessibility of media content		
MENTOR	Željka Bagarić	ZVANJE	docent
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Krešimir Lacković, predsjednik		
	2. doc. dr. sc. Lidija Dujić, članica		
	3. doc. dr. sc. Željka Bagarić, mentorica		
	4. doc. dr. sc. Željko Krušelj, zamjenski član		
	5. _____		

Zadatak završnog rada

BROJ	208_NOV_2021
OPIS	

U kontekstu ostvarenja kulturnih prava - pristupa informacijama i komunikaciji za sve članove društva, ovaj rad se bavi digitalnom pristupačnošću medijskih sadržaja osobama s invaliditetom te se naglasak stavlja na pristupačnosti audio sadržaja osobama koje imaju oštećenja sluha i gluhim osobama.

Za potrebe izrade rada na odabranu temu, pristupnica će:

- 1) Pretražiti i sastaviti pregled relevantne literature novijeg datuma s naglaskom na legislativni okvir.
- 2) Formulirati sažeti problemski i teorijski okvir rada, svrhu i ciljeve te istraživačka pitanja u odnosu na ljudska prava i osiguranje pristupa informacijama i komunikaciji osobama s invaliditetom.
- 3) U empirijskom dijelu, prikazati hodogram postupka pristupačnosti informacijsko-komunikacijskim tehnologijama radijske emisije premijerno proizvedene u okviru projekta "eRadio za drugu šansu", sukladno standardima i smjernicama za osiguravanje digitalne pristupačnosti.
- 4) Iznijeti zaključna razmatranja.
- 5) Uobličiti sva poglavlja završnog rada sukladno standardima Sveučilišta Sjever.

ZADATAK UBUČEN	6. 9. 2021.	POTPIS MENTORA	Željka Bagarić
----------------	-------------	----------------	----------------

**Sveučilište
Sjever**

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 208_NOV_2021

Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja

Studentica

Tanja Kostanjevac, 3381/336

Mentorica

doc. dr. sc. Željka Bagarić

Koprivnica, rujan 2021. godine

Predgovor

Ovaj završni rad nastao je povodom sudjelovanja u europskom projektu „eRadio za drugu šansu“ koji provodi Sveučilište Sjever te je studentima pružena prilika da pokažu svoja znanja i vještine. Prije samog početka projekta, prijavila sam se na natječaj objavljen na stranici Sveučilišta Sjever gdje su se tražili zainteresirani studenti, konkretno za transkripciju i titlovanje emisija. Nakon uspješne audicije, u razgovoru s voditeljicom projekta, docenticom Željkom Bagarić, osim sudjelovanja na projektu, dogovorena je još jedna zajednička suradnja – završni rad na temu *Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja* pod njenim mentorstvom.

Ovim radom, konkretno, htjelo se istražiti kojim legislativnim okvirom je uređeno područje ljudskih prava koje se tiče pristupačnosti informacija i komunikacija osobama s invaliditetom i na koji način se mogu koristiti informacijsko-komunikacijske tehnologije pri osiguravanju digitalne pristupačnosti audio medijskog sadržaja. Kako je u projektu naglasak na osobe koje spadaju u ranjive skupine, tako se i u ovome radu govori o osobama s invaliditetom, a posebice o osobama s oštećenjima sluha i osobama s oštećenjima vida.

Da nije bilo suradnje između voditeljice projekta doc. dr. sc. Željke Bagarić i mene na projektu „eRadio za drugu šansu“, mentorstvo oko završnog rada ne bi bilo realiziralo. Stoga, najveća zahvala ide upravo njoj, doc. dr. sc. Željki Bagarić, koja je predložila ovu zaista važnu temu jer iako živimo u digitalnom dobu i sami smo kreatori informacija i medijskog sadržaja, važno je postaviti problemsko pitanje – je li kod svih informacija i medijskog sadržaja osigurana pristupačnost za sve osobe? Osim toga, doc. dr. sc. Željka Bagarić, tijekom pisanja ovoga rada bila je konstantno na raspolaganju, uvijek spremna pomoći i odgovoriti na sve nedoumice koje studenta „muče“ tijekom pisanja završnog rada. Isto tako, zahvalu bih uputila i djelatnicima Sveučilišta Sjever, ponajviše profesoricama i profesorima koji su predavali i predaju na smjeru „Novinarstvo“, odnosno „Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo“ te koji su dali jednu novu notu takozvane ležernosti studiranja na fakultetu. Zahvala također ide i mojoj obitelji koja mi je bila podrška cijelo vrijeme mog studiranja, pa i pisanja ovog završnog rada, kao i dečku i svim prijateljicama i prijateljima.

Sažetak

Ovaj završni rad bavi se digitalnom pristupačnošću medijskih sadržaja osobama s invaliditetom, s naglaskom na osiguranje pristupačnosti digitalnog audio sadržaja osobama s oštećenjima sluha i gluhim osobama. Svrha rada je detaljnije prikazati pojam, legislativne obveze i primjenu tehnologije pristupačnosti digitalnog (medijskog) sadržaja u kontekstu ostvarenja kulturnih prava, to jest pristupa informacijama i komunikaciji svim članovima društva. Glavni cilj je detaljno opisati postupak prilagodbe radijske emisije koja je premijerno proizvedena u okviru provedbe inkluzivnog projekta Sveučilišta Sjever „eRadio za drugu šansu“ informacijsko-komunikacijskom pristupačnošću.

Ključne riječi: audio medijski sadržaj, informacijsko-komunikacijska tehnologija, ljudska prava, osobe s invaliditetom, digitalna pristupačnost

Abstract

This final paper deals with the digital accessibility of media content for people with disabilities, with an emphasis on ensuring the accessibility of digital audio content for people with hearing impairments and deaf people. The purpose of this paper is to present in more detail the concept, legislative obligations and application of ICT technology for accessibility of digital (media) content in the context of exercising cultural rights, ie access to information and communication to all members of society. The main goal is to describe in detail the process of adapting one particular radio show, which was premiered as part of the implementation of the inclusive project of the University of the North “eRadio for a second chance” with information and communication accessibility.

Keywords: audio media content, digital accessibility, human rights, information and communication technology, people with disabilities

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Problemski okvir rada	2
1.2. Svrha i cilj rada	2
2. PRISTUP INFORMACIJAMA I KOMUNIKACIJAMA – KULTURNA PRAVA	3
2.1. Međunarodno zakonodavstvo	4
2.1.1. „Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom“	5
2.2. Hrvatsko zakonodavstvo	9
2.3. Smjernice digitalne prilagodbe sadržaja	13
2.3.1. Smjernice za osobe s oštećenjima vida.....	14
2.3.2. Smjernice za osobe s oštećenjima sluha	14
3. DIGITALNA PRISTUPAČNOST	15
3.1. Informacijsko-komunikacijska pristupačnost	16
3.2. Pristupačnost mrežnih stranica i medijskog sadržaja	17
3.2.1. Prilagodba audio sadržaja osobama s invaliditetom.....	18
3.2.2. Prilagodba video materijala osobama s invaliditetom	18
3.3. Primjeri dobre i loše prakse digitalne pristupačnosti	19
4. PROJEKT UP 02.01.01.10. „eRADIO ZA DRUGU ŠANSU“	36
5. KREIRANJE I OBLIKOVANJE PRISTUPAČNOG AUDIO SADRŽAJA - HODOGRAM	37
5.1. Hodogram postupka prilagodbe (medijskog) audio sadržaja	38
6. ZAKLJUČAK	47
7. LITERATURA	51
a) Legislativni okvir	51
b) Ostali izvori	52

1. Uvod

Ovaj rad bavi se digitalnom pristupačnošću medijskih sadržaja osobama s invaliditetom te će naglasak biti na pristupačnosti audio sadržaja osobama koje imaju oštećenja sluha i gluhim osobama.

Rad se sastoji od dva dijela – teorijskog i praktičnog. Teorijskom dijelu rada pripadaju 2. poglavlje pod nazivom „Pristup informacijama i komunikacijama – kulturna prava“ i 3. poglavlje „Digitalna pristupačnost“. Dakle, u teorijskom dijelu rada bit će govora o međunarodnom zakonodavstvu, odnosno bit će riječi o unapređivanju ljudskih prava općenito, kao i o tome kako osobe s invaliditetom trebaju posjedovati jednaka prava kao i ostali građani. Nadalje, govorit će se o „Konvenciji UN-a o pravima osoba s invaliditetom“ gdje će se posebice istaknuti Članak 9. koji govori o pristupačnosti. Hrvatsko zakonodavstvo također će se spomenuti te će biti riječi o najvažnijim dokumentima koji govore o osobama s invaliditetom. Govorom o dokumentima istaknut će se koliko se toga kroz godine promijenilo na bolje ili će se tek promijeniti, u svrhu poboljšanja života osoba s bilo kakvim invaliditetom. Spomenut će se i fizičke barijere, kao i one koje se tiču prava na pristup informacijama. Standardi i smjernice su osnova koju bi trebalo poštivati kako bi svi ravnopravno imali mogućnost pristupiti medijskim sadržajima i informacijama, stoga će se ukratko objasniti kako izgledaju „Smjernice za osobe s oštećenjima vida“ kao i „Smjernice za osobe s oštećenjima sluha“. U nastavku će uslijediti digitalna pristupačnost, pod kojom se podrazumijevaju informacijsko-komunikacijska pristupačnost i pristupačnost mrežnih stranica. Ovdje će biti govora o tome kakve je sve prilagodbe potrebno učiniti kako bi i medijski sadržaj i mrežne stranice bile dostupne osobama s invaliditetom. Između ostaloga, bit će istaknuti i primjeri koji prikazuju dobar način prilagodbe, a koji se odnose na digitalnu pristupačnost, kao i loši primjeri mrežnih stranica koje nemaju omogućenu nikakvu prilagodbu za osobe s invaliditetom.

Praktični dio rada u 5. poglavlju „Hodogram postupka prilagodbe (medijskog) audio sadržaja“ obuhvaća detaljan prikaz postupka prilagodbe konkretnog audio medijskog sadržaja radijskog intervjua nastalog u okviru europskog projekta Sveučilišta Sjever „eRadio za drugu šansu“. Nakon zaključka, na kraju rada nalaze se popis korištene literature i popis slika.

1.1. Problemski okvir rada

Budući da već naveliko živimo u digitalnom dobu, svakome je dano za pravo da bude kreator bilo kakvih informacija. To ne znači da svaki autor kreiranih informacija ili sadržaja treba biti specijaliziran za pristupačnost, no od iznimne je važnosti razmisliti o tome jesu li plasirane informacije i sadržaji pristupačni i dostupni svim osobama (Smjernice za pristupačne informacije 2015: 6).

Upravo zbog postavljanja tog pitanja, dolazimo do problematike ovoga rada. Unatoč tome što su se kroz godine, prava za osobe s invaliditetom postupno povećala i dalje je moguće pronaći, primjerice, mrežne stranice koje nikako nisu prilagođene njima. Kako u suvremenom društvu postoji zakonska obaveza osiguravanja pristupačnosti informacija i komunikacija osobama koje žive s različitim oblicima invaliditeta, iz tog razloga, u ovome radu nastoji se dodatno ukazati na to koliko je zapravo važno osigurati digitalnu pristupačnost i zašto ju je važno omogućiti svima.

1.2. Svrha i cilj rada

Svrha ovoga završnog rada jest detaljnije prikazati pojam, obvezu i tehnologije pristupačnosti digitalnog (medijskog) sadržaja u kontekstu osiguranja pristupa kulturnim pravima, to jest informacijama i komunikaciji svim članovima društva. Glavni cilj je detaljno opisati postupak prilagodbe radijske emisije „Gospodarski ciklus – mozaik vijesti“ Radija 92 FM iz Slavenskog Broda, slijedeći pritom „Smjernice za pristupačne informacije (2015.)“ i CARNET-ove „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019.)“.

Sukladno postavljenoj svrsi i cilju rada, u tekstu smo željeli dobiti odgovor na istraživačka pitanja, kojim legislativnim okvirom je uređeno područje ljudskih prava koje se tiče pristupačnosti informacija i komunikacija osobama s invaliditetom te na koji način se mogu koristiti informacijsko-komunikacijske tehnologije pri osiguravanju digitalne pristupačnosti audio medijskog sadržaja.

2. Pristup informacijama i komunikacijama – kulturna prava

Svaka osoba ima pravo na provođenje i pristup ljudskim pravima koja promiče Vijeće Europe. Isto tako, ranjiva skupina kojoj pripadaju osobe s invaliditetom ima osiguran pristup svim ljudskim pravima te ima jednako pravo na njihovo provođenje, kao i svaki pojedinac. Standardi koji im omogućuju pravo na pristup su „(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)“, „Zakon o potvrđivanju Europske socijalne povelje, Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji, Protokola o izmjenama Europske socijalne povelje i Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji kojim se uspostavlja sustav kolektivnih žalbi (NN 15/02)“ i „Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/07)“. Važno je spomenuti i „Strategiju Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023“. Pod pristupačnost informacija i komunikacija podrazumijevaju se uglavnom elektroničke usluge, ali i hitne službe, što proizlazi iz „Smjernica *Come-in!*“. „Smjernice *Come-in!*“ nastale su u okviru europskog projekta pod nazivom *Come-in!* te predstavljaju praktičan alat koji služi osmišljavanju i organiziranju izložbi i kolekcija pristupačnih osobama s invaliditetom. Mogu se upotrebljavati za procjenu cijelog lanca usluga muzeja i kolekcija.“ (Interreg Central Europe – Smjernice *Come-in!* 2019: 5). Isto tako, prema navedenim Smjernicama, ovom vrstom pristupačnosti omogućuje se pristupanje i dobivanje ažurnih informacija, koristeći se neizravnim i multimedijalnim pristupom, odnosno *online* servisima. *Online* servisi koji podrazumijevaju pristupačnost informacijama i komunikacijama jesu, primjerice virtualni vodiči i mape, informativni paneli koji podrazumijevaju stranice koje se pomiču i mogu biti dopuna muzejskim itinerarima, ukoliko se radi o izložbi, rečenice koje govore o njoj moraju biti jasno, razumljivo i sažeto napisane, po mogućnosti na različitim jezicima, zatim podrazumijeva i audio vodiče i audio opise koji bi trebali biti dostupni i tako dalje. Postoji još *online* servisa, no ovdje je nabrojano nekoliko koje se smatra važnim spomenuti u ovome radu. Nadalje, svi prethodno spomenuti standardi bit će ukratko objašnjeni, a naglasak će biti stavljen na „Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom“ i Članak 9. koji govori o pristupačnosti te će se govoriti o važnosti jednakog pristupa koji se tiče informacija i komunikacija za osobe s invaliditetom.

2.1. Međunarodno zakonodavstvo

Na međunarodnoj razini, kada se govori o zaštiti i važnosti ljudskih prava, što uključuje i osobe s invaliditetom, tada govorimo o „(Europskoj) Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda“ koja nudi osnove koje su važne kako bi Vijeće Europe funkcioniralo. Nadalje, važno je spomenuti i „Zakon o potvrđivanju Europske socijalne povelje, Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji, Protokola o izmjenama Europske socijalne povelje i Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji kojim se uspostavlja sustav kolektivnih žalbi“ koji sadrži načela jednakosti čija su osnova posebna prava za osobe s invaliditetom, a naročito članak 15. koji govori o tome kako osobe s invaliditetom imaju pravo na neovisnost, kao i na socijalnu uključenost i sudjelovanje u životu zajednice (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 3).

No, još jednu stvar od ključne je važnosti spomenuti kada je riječ o međunarodnom zakonodavstvu, a to je „Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom (2017.-2023.)“ koja nalaže: „Ovom Strategijom žele se obuhvatiti građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava.“ (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 3). Iz tog razloga, države članice, ali i Vijeće Europe, obvezuje se da prava učine realnima za osobe s invaliditetom, bez obzira na to o kojoj vrsti teškoće se radi (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 3). Nadalje, „Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom (2017-2023.)“ sadrži pet prioriteta koje valja uzeti u obzir u cjelokupnom radu Vijeća Europe, kao i u svim aktivnostima koje podupiru članice države: „Prioriteti su sudjelovanje, koordinacija, univerzalni dizajn, razumni smještaj, perspektiva spolne jednakosti, višestruka diskriminacija, obrazovanje i osposobljavanje.“ (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 5). Isto tako, u „(Europskoj) Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda“ kao i u standardima Vijeća Europe kojima se promiču i štite ljudska prava, utemeljeno je i pet prioriteta područja temeljenih na pravima: „Prioritetna područja su jednakost i nediskriminacija, podizanje razine svijesti, pristupačnost, jednakost pred zakonom, sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja“ (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 5).

2.1.1. „Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom“

Za „Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom“ može se reći da je svojevrsni „proizvod“ dugoročnoga javnog zalaganja zajednice osoba s invaliditetom s ciljem da im se priznaju njihova prava. Upravo tom Konvencijom, nastalom u ožujku 2007. godine, dokazala se učinkovitost promicanja prava, ali se isto tako i istaknulo prijeko potrebno djelovanje koje se usmjerilo na kršenje ljudskih prava u zemljama širom svijeta. U New Yorku, u sjedištu Ujedinjenih naroda, Konvenciju je potpisala 81 država članica (Lansdown i Špalj 2011: 5). Osim toga, Konvencija je i dokaz koji potvrđuje kako je potrebno da se prava ljudi s invaliditetom priznaju i poštuju u jednakoj mjeri kao i prava ostalih ljudi. Nadalje, Konvencija pruža opsežnu i suvislu analizu mjera koje su potrebne kako bi se prevladale sve barijere s kojima se osobe suočavaju; diskriminacija, siromaštvo, zanemarivanje, izolacija, uskraćivanje samostalnosti i ljudskog dostojanstva (Lansdown i Špalj 2011: 5). Prije nastanka i donošenja Konvencije, niti jedan od međunarodnih ugovora koji su bili sklopljeni 1966. godine nije uključivao niti jednu odredbu koja se posebno odnosila na prava osoba koje imaju neku vrstu invaliditeta, a valja spomenuti kako se invaliditet čak nije niti priznao kao temelj za zaštitu od diskriminacije. Međutim, 28 godina kasnije, „Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava“ objavio je u „Općem komentaru“ o invaliditetu sljedeću izjavu: „Budući da se odredbe Pakta primjenjuju u cijelosti na sve članove društva, onda su osobe s invaliditetom očito ovlaštene na punu lepezu prava priznatih tim Paktom.“ (Lansdown i Špalj 2011: 13).

Čitav niz godina događale su se promjene te je invaliditet postupno postojao prihvatljiviji u društvu, a sve zahvaljujući pregovorima organizacija osoba s invaliditetom. Iako je prva barijera srušena, u međunarodnom humanitarnom okviru još uvijek nije postojala dovoljna zaštita te se kršenje prava osobama s invaliditetom nastavilo (Lansdown i Špalj 2011: 14). Nadalje, zagovaranje osoba s invaliditetom nije stalo te je najprije 2001. godine Meksiko dao prijedlog da „Opća skupština Ujedinjenih naroda“ preispita otvorene pregovore za „Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom“. Nakon rasprave, usvojena je rezolucija (br. 56/115), a „UN“ je postigao dogovor da će se osnovati odbor koji će sagledati predloške teksta Konvencije koja će se obratiti pravima ljudi s invaliditetom. Konvencija je bila javna i mogle su pristupiti sve zemlje članice, ali i promatračice „UN-a“. Nakon toga, sagledala se mogućnost da se izradi nacrt jednoga međunarodnog instrumenta koji se tiče prava osoba s invaliditetom i raspravljalo se o vrsti instrumenta i o elementima koji bi se u njega mogli uključiti. Nadalje, predstavnici država, nevladinih organizacija, i nacionalne humanitarne institucije sastale su se kako bi se

izradio polazni tekst za pregovore te se nakon rasprave usvojio, kao i njegov Fakultativni protokol. Tada je, nakon što je prošlo određeno vrijeme, dana 30. ožujka 2007. godine, „Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom“ otvorena za potpisivanje, a već godinu dana kasnije, točnije 3. svibnja 2008. godine, nakon ratifikacije 20 država stupila je na snagu (Lansdown i Špalj 2011: 19).

Kod Konvencije postoji i poseban Članak pod brojem 6 o ženama koje imaju neku vrstu invaliditeta, govori se i o tome kako se opće građanstvo treba poistovjetiti s osobama koje imaju određene teškoće u svrhu podizanja svijesti, a stavljen je i naglasak na djecu s teškoćama u razvoju. Nadalje, Konvencija štiti prava privatnosti svake osobe s invaliditetom, naglašava i to da niti jedna osoba ne smije biti diskriminirana, što je prethodno objašnjeno u radu i „Članak 9. Pristupačnost“ govori o tome koliko je važno da osobe s određenim invaliditetom imaju pristup informacijama, komunikacijama, javnim prostorima, o čemu će biti riječi u nastavku rada (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom 2007).

Bitno je još spomenuti kako su sve države koje su potpisale Konvenciju, zakonski „natjerane“ prilagoditi svoje zakonodavstvo i sve što postoji u njihovom službenom ophođenju sukladno toj Konvenciji. Odlučeno je da se osobama s invaliditetom pomogne da sudjeluju na jednak način u životu zajednice (Strategija Vijeća Europe osobama s invaliditetom 2017-2023: 6). Život zajednice obuhvaća odlazak u dućan, odlazak na posao, odlazak u školu, odlazak u sanitarni čvor, pristup internetu te je važno da se u svim tim aktivnostima, koje se u Strategiji zovu prioritetna područja i prioritetne teme i aktivnosti, napravi pristupačnost.

Stoga će se za potrebe ovoga rada detaljno prikazati pristupačnost koja proizlazi iz Članka 9. iz Konvencije, točnije iz „Zakona o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom“. Kako se navodi u tom Zakonu, pristupačnost je preduvjet koji je potrebno zadovoljiti kako bi se osobe s invaliditetom integrirale u život zajednice, jednako kao i ostali građani. Kada govorimo o pristupačnosti, tada se fokusiramo na izgradnju okruženja, prijevoz, odnosno na fizičku pristupačnost, no ovdje će najveći naglasak biti na osiguravanju informacija i komunikacija, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave (Smjernica o provedbi Članka 9. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom za prijavitelje i korisnike operativnog programa, učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020: 6).

Kako bi sve osobe, a naročito osobe s invaliditetom mogle uživati sva svoja ljudska prava, potrebno im je osigurati pravo na pristup informacijama. Vrlo bitne sastavnice pristupačnosti jesu pristup informacijama i definicije komunikacije i jezika, koje proizlaze iz Članka 2. Pristupačnost služi tome da otkloni razlike u sposobnostima pojedinaca u primanju, davanju i služenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Unatoč tome što je Konvencija izglasana, i dalje postoje informacije i komunikacije čija pristupačnost velikom broju osoba s invaliditetom nije dostupna. Iz tog razloga, važno je obratiti pažnju na formate komuniciranja, pristupačnost tiskanoj riječi i pitanjima autorskih prava. Glavni zadatak Tijela Vijeća, Europe, ali i samih država članica jest poticati pristupačnost, kao i raspravu o kvalitetnom pristupu, koja bi, osim što bi uključivala pristup informacijama, komunikacijama i općenito digitalnom okruženju trebala obuhvaćati i medijsku i informacijsku pismenost, ali i uključenost i sudjelovanje u oblikovanju javnih politika o informacijskom društvu (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 11).

Osim toga, od iznimne je važnosti da se promiče i znakovni jezik, kao i *Brailleovo pismo*, koji su zakonski priznati, zatim jednostavni tekstovi za čitanje i ostale komunikacijske metode koje obuhvaćaju sve medijske objave, internetske službe Vijeća Europe i na nacionalnoj i na lokalnoj razini. Potrebno je u obzir uzeti i dodatne troškove autorskih prava. Kako bi se osigurala sigurna i prije svega odgovorna upotreba novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, skraćeno IKT, ali i izbjegle štetne posljedice, bitno je da se potiču i informacije, prilike za učenje i mjere zaštite u pristupačnim sredstvima, načinima i formatima komuniciranja. Ono na što se odnose posljedice obuhvaća *cyberbullying*, odnosno zlostavljanje i prevaru na internetu, općenito iskorištavanje putem društvenih mreža, a time su najviše pogođena djeca s teškoćama i mlade osobe s invaliditetom. Kako bi se državama pomoglo u definiraju i alata i politike u svrhu poboljšanja pristupa ljudskim pravima osobama s invaliditetom, potrebno je da se podrži prikupljanje primjerenih podataka koji podrazumijevaju dob, spol i ciljanu statistiku, a isto tako, važno je prikupljati, utvrditi i dijeliti opće prakse koje se tiču pristupačnosti, posebno kada je riječ o pristupu na informacije (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 12).

Dakle, u svakom pogledu, važno je da su osobe s invaliditetom prihvaćene, odnosno da su im omogućena jednaka prava na sve, kao i općoj populaciji. Bez osiguravanja pristupačnosti, one su diskriminirane. Isto tako, potrebno je da se pristupačnost, osim kada govorimo o pristupačnosti na informacije, komunikacije i tehnolojske sustave, primjenjuje i u svim ostalim segmentima koji obuhvaćaju prioritetne teme, kao i prioritetno područje. To

podrazumijeva da osobe s invaliditetom potpuno ravnopravno sudjeluju i da ih se uključuje u sve sfere života, jednako kao i ostale građane, a osim toga, odnosi se i na to da se osobama s invaliditetom mora i treba osigurati razumna prilagodba koja je namijenjena potrebama pojedinca, potrebno je da se promiču cjenovno prihvatljive pomoćne tehnologije, uređaji i usluge koje su usmjerene na uklanjanje prepreka koje postoje (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 6). Od iznimne je važnosti još jednom napomenuti da su djevojke, odnosno da je ženski rod općenito sklon većoj izloženosti diskriminacije, nego što je to slučaj s muškarcima te je iz tog razloga potrebno primijeniti perspektivu ravnopravnosti spolova, gdje će se ublažiti prepreke i omogućit će se pristupačnost na jednakost (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 7). Nadalje, obrazovanje je također otežano osobama s invaliditetom, zbog čega je potrebno osigurati pristupačnost programima obrazovanja i osposobljavanja (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 7 i 8).

Osobama s invaliditetom potrebno je osigurati pristupačnost kroz inkluzivne programe gdje će se iste uključiti u obrazovne ustanove i mjesta zapošljavanja, kao što se provodi i stručno osposobljavanje koje podrazumijeva svijest o invaliditetu i osobama te skupine. Isto tako, osobe s invaliditetom nikako se ne smije diskriminirati niti na temelju pisma te im mora biti pristupačno *Brailleovo* pismo i znakovni jezik (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 9).

U komunikacijskom kontekstu, osobama s invaliditetom osigurana je i pristupačnost u medije, gdje mogu sudjelovati i samo kao dionici, ali i kao aktivni sudionici, no moraju imati na umu i biti svjesni opasnosti s interneta. Isto tako radi se i na osvješćivanju i statistikama u pogledu vrsta i učestalosti invaliditeta koji postoje te je osigurana pristupačnost točnih statističkih podataka o invaliditetu i osobama s invaliditetom. Osobe s invaliditetom podijeljene su prema dobi i spolu (Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017-2023: 11).

2.2. Hrvatsko zakonodavstvo

I u Republici Hrvatskoj, postoje određeni dokumenti koji štite prava osoba s invaliditetom kao što je „Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)“, „Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/05)“, „Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine (NN 13/03)“, „Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN 42/17)“, te „Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN 17/19)“. To su dokumenti koji važe za prava osoba s invaliditetom za Republiku Hrvatsku, a od međunarodnih to je „Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom“ te je Hrvatska također potpisnica od 2007. godine.

Nadalje, „Ustav Republike Hrvatske“ jasno nalaže kako država posebnu pomoć i zaštitu pridaje osobama s invaliditetom te specijalno obraća pažnju na njihovo uključivanje u društveni život (Ustav Republike Hrvatske, Članak 58.). Isto tako, naglašava se kako izričito mladež, majke i osobe s invaliditetom imaju pravo na osobitu zaštitu na radu (Ustav Republike Hrvatske, Članak 65.).

Nabrojena prava, kao i mnoga druga proizlaze iz „Ustava Republike Hrvatske“, konkretno iz poglavlja „Gospodarskih, socijalnih i kulturnih prava“.

Osobe s invaliditetom posjeduju jednaka prava, kao i slobode koja proizlaze iz „Ustava Republike Hrvatske“. Nadalje, bit će govora o „Deklaraciji o pravima osoba s invaliditetom“. Kao što je već ranije spomenuto, osobe s invaliditetom ne smije se ni na koji način diskriminirati. Prema „Deklaraciji o pravima osoba s invaliditetom“, diskriminacija podrazumijeva bilo kakvo isključivanje, izdvajanje ili pak ograničavanje, a isto tako, kada se ne poduzimaju nikakve mjere usmjerene na uklanjanje prepreka u okolišu, tada se krše prava osoba s invaliditetom. Kako bi se u obzir uzeli svi oblici invalidnosti, potrebno je osigurati dostupnost koja se postiže kroz dizajn i prilagodbu. Podrazumijeva omogućen pristup fizičkim objektima, građevinama te sredstvima javnog prijevoza, a još i obuhvaća i pristupačnost informacijama i komunikacijama, što uključuje i informacije i komunikacije te pomoćnu tehnologiju (Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom 2005: točka 3 i 4). Republika Hrvatska radi na ojačavanju već postojećih novih mjera, nepristupačnih građevina i prostora te nastoji podržati prilagodbu već postojećih građevina i prostora, a sve u svrhu toga da bude dostupno osobama s invaliditetom (Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom 2005: točka 12).

Nadalje, RH će napraviti prilagodbu obrazovnog sustava osobama s invaliditetom te pritom inzistirati na tome da se već postojeći redoviti programi, kao i sustav obrazovanja prilagode. Zagovara se i korištenje novih tehnologija, e-obrazovanja i nastave na daljinu, odnosno, obrazovanja na daljinu (Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom 2005: točka 16).

„Budući da nove tehnologije mogu koristiti jačanju autonomije i razvitka osoba s invaliditetom, Republika Hrvatska će osigurati dostupnost novih tehnologija, komunikacijskih sredstava i adekvatne obuke za njihovu uporabu i to s posebnom pažnjom na problematiku osoba s invaliditetom specifičnu za stanovnike ruralnih područja.“, proizlazi iz dokumenta (Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom 2005: točka 17).

U svrhu stvaranja učinkovite dostupnosti resursa osobama s invaliditetom, RH će poduprijeti posebne prilagodbe koje se tiču sustava informiranja i komuniciranja (Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom 2005: točka 18).

Nadalje, prema „Nacionalnoj strategiji jedinstvene politike za osobe s invaliditetom (2003.-2006.)“, mobilnost se ne odnosi izričito na prostor i vrijeme, već je to i preduvjet koji omogućuje ostvarivanje neovisnosti i društvenih kontakata. Kako bi se osobe s invaliditetom integrirale u zajednicu, važno je riješiti pitanje mobilnosti. Po tom pitanju, važno je osigurati pristupačnost prometnih površina, kulturnih, sportskih, stambenih objekata, kao i prijevoznih sredstava (Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2003-2006: točka 2.7. – *Stanovanje, mobilnost i pristupačnost*).

Konkretno, Ministarstvo zdravstva bilo je zaduženo raditi na tome da se osigura pristupačnost i elementi informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe unutar ustanova, kao i u okolišu, što je uključivalo i opremanje zdravstvenih ustanova i rehabilitacijskih centara potrebnim pomagalicama. U „Nacionalnoj strategiji jedinstvene politike za osobe s invaliditetom iz 2003.-2006. godine“, još nisu bile izvršene sve potrebne prilagodbe koje se tiču uglavnom prostorne prilagodbe, to jest pristupačnosti osobama s invaliditetom te se do najkasnije 2006. godine sve to trebalo realizirati, osim školskih objekata, to je bilo potrebno do 2003. godine (Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2003-2006: točka 3.3. – *Obrazovanje*).

Nadalje, Ministarstvo znanosti i tehnologije i dalje je bilo dužno micati arhitektonske prepreke, kao i uvoditi elemente informacijske podrške za gluhe i slijepe osobe, što na visokim učilištima, što u studentskim domovima. Isto tako, navedeno Ministarstvo imalo je obvezu

najkasnije do 2003. godine napraviti planove prilagodbe za domove i fakultete jer takvo što još nije bilo dostupno za osobe s invaliditetom (Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2003-2006: točka 3.5. – *Stanovanje, mobilnost i pristupačnost*).

Osim toga, Ministarstvo turizma bilo je obavezno reljefnim simbolima i zvučnim uređajima i dalje označavati hotelske i druge prostorije za osobe s oštećenjima vida, informacijskim porukama za gluhe osobe, pristupačnosti unutrašnjosti objekata, kako bi se osobe s invaliditetom mogle kretati te pristupati ostalim sadržajima, kao što su plaže, restorani, kavane (Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom 2003-2006: točka 3.5. – *Stanovanje, mobilnost i pristupačnost*).

U razdoblju od 2007. do 2015. godine, u pogledu primjene univerzalnog dizajna stvari su se promijenile na bolje. Na postojećim građevinama bilo je moguće graditi ili nadograđivati bez građevinske dozvole na hodnicima, stepenicama i u ostalim unutarnjim i vanjskim objektima te na javnim površinama. Kroz obvezne i izborne predmete, fakultativnu nastavu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta nastavnim je planovima i programima, to jest kurikulumima konstantno poticalo razvoj univerzalnog dizajna u srednjim strukovnim školama (Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017-2020: točka 6. – *Stanovanje, mobilnost i pristupačnost*).

Osim toga, radilo se i na prilagodbi koja se tiče obrazovanja. Donesena je „Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije“, pomoću koje će se doći do veće dostupnosti i prilagođenosti odgojno-obrazovnih programa. Nadalje, prema „Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017-2020“, „Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne novine, br. 24/15) osigurano je pravo učenika s teškoćama u razvoju na primjerene programe i oblike podrške te pedagoško-didaktičku prilagodbu potrebama učenika.“ S 2014. na 2015. godinu uspostavila se suradnja s Uredima državne uprave te je njihov zadatak bio da koordiniraju upis u prvi razred srednje škole, koje se odnosilo na učenike s teškoćama u razvoju (Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017-2020: točka 3. – *Odgoj i obrazovanje*).

Također, u tom istom razdoblju, „(...) u Republici Hrvatskoj od 2119 osnovnoškolskih objekata, 7% objekata u potpunosti prilagođeno, a 26% objekata je djelomično prilagođeno. Prilagođeni ulaz u školsku zgradu ima 40% osnovnoškolskih objekata. Kako bi se učenicima omogućilo neometano kretanje između katova, 10% objekata na kat ima dizalo ili platformu.

Pristup bez prepreka ima 55% školskih sportskih dvorana. U skladu s potrebama, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta provodilo je projekt »Mreža škola bez arhitektonskih barijera«, s ciljem prostornog prilagođavanja škola u svakoj županiji radi ravnomjerne dostupnosti školovanja učenicima s većim motoričkim teškoćama.“ (Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017-2020: točka 3. – *Odgoj i obrazovanje*).

Kako bi građani mogli na bilo koji način sudjelovati i integrirati se u društvo, država ima dužnost omogućiti slobodno pretraživanje, primanje, kao i prosljeđivanje javnih informacija i informacija o javnim uslugama. Radi olakšavanja pristupa različitim informacijama, ali i ostvarivanja lakše komunikacije, veliku važnost ima i razvoj tehnologije osobama s invaliditetom. Informacije koje se plasiraju moraju biti u skladu sa standardima pristupačnosti. Ubrzo je uspostavljen sustav e-Građani, koji omogućuje pristup svim potrebnim informacijama na jednom mjestu, na mrežnoj stranici „Središnjeg državnog portala“ omogućena je prilagodba pristupačnosti, o čemu će biti više riječi u nastavku ovoga rada (Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017-2020: točka 9. – *Informiranje, komunikacija i podizanje razine svijesti*).

Nadalje, „mrežne stranice i programska rješenja za pokretne uređaje također moraju biti pristupačne“, što proizlazi iz „Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora“. Potrebno je omogućiti da sadržaj, kao i sastavni dijelovi korisničkog sučelja budu korisnicima predstavljeni tako da im se omogući opažanje, a potrebno je omogućiti i dijelovima korisničkog sučelja i navigacije upravljanje, dakle, operabilnost, informacije i korisničko sučelje treba biti razumljivo, sadržaji trebaju biti stabilni, odnosno trebaju uključivati i pomoćne tehnologije namijenjene osobama s invaliditetom kako bi korisnicima uvijek bio omogućen pristup sadržaju (Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora 2019, *Zahtjevi u pogledu pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje*, Članak 6.). Osim toga, „Izjavu o pristupačnosti“ potrebno je ispuniti tako da se objasni zašto, primjerice, dijelovi sadržaja nisu prilagođeni i postoji li ili koja je alternativa pružena, zatim treba sadržavati i poveznicu koja vodi na mrežnu stranicu tijela, na čijem načelu je inspekcijski nadzor koji onda može pokrenuti eventualni postupak, ukoliko Izjava o pristupačnosti ne zadovoljava neke od navedenih uvjeta. „Izjava o pristupačnosti objavljuje se na mrežnoj stranici tijela javnog sektora te treba biti također u pristupačnom obliku.“ (Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora 2019, *Izjava o pristupačnosti i povratne informacije*, Članak 9.).

2.3. Smjernice digitalne prilagodbe sadržaja

Iz svih navedenih obveza i aktivnosti u smjeru ostvarenja ljudskih prava osoba s invaliditetom za države pristupnice, nastale su „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti“. Ovaj dokument nastao je 2019. godine kada ga je izdala „Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET u suradnji s Centrom za istraživanje, edukaciju i primjenu novih znanja UP2DATE uz provjeru i nadopunu Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH i Hrvatskog saveza slijepih“ (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 1). Osim toga, nastale su i „Smjernice za pristupačne informacije (2015.)“, koje su „razvijene kroz projekt IKT za pristupačnost informacija u učenju (ICT4IAL) koji je sufinanciran kroz Program djelovanja u području cjeloživotnog učenja Europske komisije. Smjernice predstavljaju „otvoreni obrazovni resurs (OER) koji predstavlja podršku za stvaranje pristupačnih informacija općenito, a posebno onih za učenje“. Smjernice su nastale od strane Europske agencije za posebne potrebe i uključivo obrazovanje (Smjernice za pristupačne informacije 2015: 2).

Iz navedenih obveza i aktivnosti u smjeru ostvarenja kulturnih prava kao druge generacije ljudskih prava (Bagarić 2014) osoba s invaliditetom nastala je i suvremena praksa korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u cilju osiguravanja pristupačnosti mrežnog i medijskog sadržaja osobama s invaliditetom. Jedan od glavnih ciljeva spomenutih smjernica jest raditi na tome da se osiguraju jednostavne i praktične upute namijenjene autorima, kako bi se stvorile pristupačne informacije, koje bi se onda dijelile kroz pristupačne medije. Primjena smjernica omogućena je za sve vrste nastalih informacija, a posebnu korist imaju osobe s invaliditetom i/ili posebnim potrebama koje uče, kada se primjenjuju na informacije za učenje (Smjernice za pristupačne informacije 2015: 7).

Prema CARNET-ovim „Smjernicama za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019)“, postoji uistinu mnogo načina na koje se digitalna pristupačnost može prilagoditi. Međutim, važno je napomenuti kako su to sve većinom preporuke kojih bi se trebalo držati kako bi sadržaj bio prilagođen svima, ali sedmo poglavlje CARNET ističe kao nužni minimum koji bi trebalo poštivati, a tiče se pristupačnosti mrežnih stranica, kao i programskih rješenja za pokretne uređaje u postupcima nabave koje provodi (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 4).

2.3.1. Smjernice za osobe s oštećenjima vida

Osobe s oštećenjima vida mogu biti slijepe, slabovidne i osobe s nemogućnošću raspoznavanja boja, odnosno daltonisti (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 8). Tim osobama važno je osigurati pristupačnost putem tipkovnice koju obuhvaća potvrda korisničkog okvira, aktivacija tipke i slično, a standardne kombinacije na tipkovnici koriste se za sve operativne sustave te uz njih i prečice za pristupačnost. Osim toga, postoji i prilagodba korištenja čitača zaslona za desktop, kao i za mobilne platforme, no tada se može dogoditi da u nekim slučajevima čitač zaslona ne može prepoznati ili netočno prenese informaciju (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 9). Nadalje, videozapisi imaju i audio sadržaj i/ili tekstualni opis. Na video sadržajima nalaze se gumbi koji imaju zvučni i/ili tekstualni opis na hrvatskom jeziku i jasno označavaju koji gumb služi za pokretanje, za zaustavljanje te kojim se načinom, odnosno gumbom korisnik može vratiti na tekst koji je prethodio ili slijedi nakon video materijala (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 10). Isto tako, što se tiče *Word* dokumenta, tekst mora biti napisani jednostavno, takozvanim *sans serif* fontom kao što su *Arial*, *Verdana* i slično, koji nemaju zavijutke na krajevima slova. Isto tako, tekst treba biti poravnat lijevo, a veličina fonta trebala bi biti 12 točaka, prema „Smjernicama za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019)“.

2.3.2. Smjernice za osobe s oštećenjima sluha

Osobe s oštećenjima sluha mogu biti gluhe, nagluhe i osobe s poremećajem jezično-govorne glasovne komunikacije (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 11). Za osobe s oštećenjima sluha potrebno je osigurati pristupačnost na način da se audio i/ili video materijal prilagodi tako da se postave titlovi, opisi i/ili prijepisi, ukoliko je moguće bilo bi dobro i da postoji snimka prijevoda uz hrvatski znakovni jezik, a od iznimne je važnosti da se u tekstovima koristi isključivo jednostavan i razumljiv jezik, nalažu „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019)“.

U „Smjernicama“ postoji još mnogo načina pristupačnosti, no ovdje su navedene samo one koje imaju veze s temom ovoga završnog rada.

3. Digitalna pristupačnost

Pojam pristupačnost možemo podijeliti na fizičku pristupačnost i na pristupačnost koja se tiče pristupačnosti informacijama i bilo kakvim elektroničkim uslugama, zatim i na društvenu i ekonomsku pristupačnost, kako je to obuhvaćeno u prethodno razrađenom regulativnom okviru. Pristupačnost se i odnosi na sve otvorene i zatvorene prostore koji su namijenjeni javnom mnijenju. Kako bi se osobama s invaliditetom osigurao život bez prepreka i barijera, važno je napraviti dostupnost koja obuhvaća prilagodbu građevnih objekata kao što su obrazovne ustanove, ceste, javni prijevoz i tako dalje. U svim javnim objektima potrebno je napraviti pristupačnost u obliku *Brailleovog* pisma, odnosno teksta koji treba biti napisan jasno i razumljivo, a još jedan način prilagodbe jest i angažman tumača za znakovni jezik, asistenta, čitača i slično, što sve proizlazi iz „Zakona o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (2007). Nadalje, prema „Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13)“ što se tiče ulaza u prostore građevina, „ulazni prostor mora omogućavati ispunjavanje sljedećih uvjeta odnosno imati: jednokrilna vrata širine svijetlog otvora od najmanje 110/210 cm, ili dvokrilna vrata širine svijetlog otvora od najmanje 2×90/210 cm, prag vrata koji nije viši od 2 cm, pristupačnu kvaku prema odredbama članka 30. ovoga Pravilnika, strugač i otirač izveden od materijala koji nije ugibljiv, ugrađene u razinu poda, oznaku smjera otvaranja vrata i slično.“ (Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti 2013: *Ulazni prostor*, Članak 16.). Još neke od fizičkih prilagodba tiču se kupaonice: „držač za ruke uz kadu postavljen u rasponu visine od 80 do 90 cm od površine poda, odnosno držač uz prostor za tuširanje postavljen na visinu od 75 cm, u prostoru za tuširanje vodootporno preklopno sjedalo postavljeno na visini od 45 do 50 cm“, što proizlazi iz Članka 19. koji govori o prilagodbi u kupaonici. Što se tiče javne površine, točnije javne pješačke površine važno je da ona bude: „uzdignuta u odnosu na kolnik rubnjakom visine najmanje 3 cm, ili razdvojena tipskim elementom, a kada je u razini kolnika razdvojena je ogradom, široka najmanje 150 cm, sa ostalim pješačkim površinama povezana bez prepreka, od prometnice zaštićena ogradom visine 90 cm kada se nalazi u području pojačanog pješačkog prometa (navala ljudi).“ (Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti 2013: *Javna pješačka površina*, Članak 39.). Osim fizičkih barijera koje je potrebno ukloniti ovim prilagodbama, za potrebe ovoga rada naglasak će biti stavljen na digitalnu pristupačnost.

Kada je riječ o digitalnoj pristupačnosti, onda govorimo o mrežno dostupnim sadržajima, aplikacijama, elektroničkim knjigama i ostalom digitalnom sadržaju, u koji ulazi i sav medijski sadržaj (Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti 2019: 5). Postoji četiri osnovna načela od kojih digitalna pristupačnost polazi. Ta četiri osnovna načela omogućuju svim korisnicima, bez obzira na to kakve su im mogućnosti, da provode mogućnost opažanja, upravljaju korisničkim sučeljem, da razumiju sve informacije i način na koji korisničko sučelje funkcionira te da su u mogućnosti pristupiti sadržaju bez obzira na tehnologiju.¹

Fizičkih barijera već smo se dotakli, a iako se pristupačnost ponajviše odnosi na uklanjanje upravo tih barijera koje su i najjače vidljive u stvarnom životu, s obzirom na svrhu ovoga rada, u nastavku bit će dani primjeri prilagodbe isključivo vezani uz digitalnu pristupačnost.

Osim toga, bit će i objašnjeno kako izgleda informacijsko-komunikacijska pristupačnost, koja obuhvaća i pristupačnost mrežnog sadržaja osobama s invaliditetom.

3.1. Informacijsko-komunikacijska pristupačnost

Informacijska i komunikacijska tehnologija definira se kao disciplina koja je u mogućnosti osigurati prijenos i upotrebu svih vrsta informacija i kao disciplina koja omogućava uključivanje osoba s teškoćama, odnosno posebnim potrebama u obrazovanje i rad, prema „Strategiji razvitka Republike Hrvatske“ (Batarelo Kokić i Kisovar-Ivanda 2014: 4). Različiti alati za učenje koji osobama s invaliditetom čine materijale pristupačnijima te kod kojih je stavljen naglasak na pristupačnost nisu toliko korisni za razliku od drugih pedagoških postupaka, prema analizi teorija i alata koji služe za oblikovanje učenja te poučavanja (Batarelo Kokić i Kisovar-Ivanda 2014: 7). Osim toga, kada je riječ o osobama s invaliditetom u pogledu informacijsko-komunikacijske tehnologije, od iznimne je važnosti proučiti na koji način nadići prepreke s kojima se osobe susreću prilikom obavljanja posla, isto kao što je i važno obratiti pažnju na to koju vrstu invaliditeta osoba ima, kako bi se određena vrsta tehnologije prilagodila svakoj osobi (Batarelo Kokić i Kisovar-Ivanda 2014: 8).

Stoga, kako bi informacije koje se plasiraju općoj javnosti bile pristupačne osobama s invaliditetom, potrebno je da budu na njima dostupnim formatima te da se koriste prikladne

¹ Stranica središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva: Što je digitalna pristupačnost?, dostupno na: <https://rdd.gov.hr/digitalna-pristupacnost>

tehnologije za različite oblike invaliditeta. Ovisno o vrsti oštećenja koje osobe ima, razlikuju se i oblici informacijsko-komunikacijske pristupačnosti. Te primjene su *Brailleovo* pismo za slijepe osobe, znakovni jezik za gluhe osobe, zatim prevoditelji koji su educirani i intervenori za gluhoslijepe osobe koji su upoznati sa svim oblicima komunikacije koju koriste gluhoslijepe osobe. Ti oblici komunikacije su taktilni znakovni jezik (pisanje po dlanu i tome slično), a od primjena postoje još i tekstovi koji su jednostavni za čitanje i razumijevanje za osobe s intelektualnim teškoćama (Smjernica o provedbi Članka 9. Konvencije Ujedinjenih naroda 2014-2020: 9).

Kod tekstova jednostavnih za čitanje predstavljaju se informacije koje se na pristupačan način prilagođavaju osobama koje imaju različite potrebe. Kod formata jednostavnog za čitanje ili na engleskom jeziku *easy to read format* važno je poštivati određena pravila kako bi tekst bio lako čitljiv i razumljiv. Pravila su da tekst treba biti jednostavan, simbole i grafike potrebno je izbjegavati, teške i nepoznate riječi potrebno je objasniti, kronološki slijed radnje treba se poštivati i treba obratiti pažnju na ilustracije i grafičko oblikovanje teksta. Ova metoda formata koji je jednostavan za čitanje, može se primijeniti na različite vrste informacija kao što su pisane, koje uključuju i ilustracije, zatim elektroničke, video informacije i audio informacije i kao što je na početku spomenuto, odnose se i na primatelje različitih kategorija, odnosno osobe s intelektualnim teškoćama (Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014-2020: 29).

3.2. Pristupačnost mrežnih stranica i medijskog sadržaja

Kada se mrežne stranice dizajniraju, potrebno je sukladno „Smjernicama za pristupačnost web sadržaja (WCAG) 2.0“, osigurati sadržaj da bude dostupan putem više od jednog osjetila. Smjernice je razvila „Inicijativa za pristupačnost mreži te bi se programeri i oni koji dizajniraju web stranice trebali koristiti tim Smjernicama u svrhu povećanja pristupačnosti mreži (Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014-2020: 29).

Od velike je važnosti da *web*, odnosno mrežne stranice budu pristupačne. Na primjer, osobe koje imaju oštećenu motoriku, nemaju mogućnosti upravljati i koristiti se računalnim mišem, već sve funkcije obavljaju putem tipkovnice. Nadalje, osobe koje su slijepe, unatoč tome što se koriste *Brailleovim* pismom i što koriste zvučne čitače, nemaju mogućnost prepoznavanja što se nalazi na slici ako slika nema tekstualni opis, a što je od osobite važnosti ukoliko slika služi

ujedno kao i hiperveza. Kako bi se osigurala optimalna čitljivost, odnosno omogućila regulacija veličine slova ili znakova, promjena boje ili pozadine, takvu prilagodbu treba napraviti za osobe koje su slabovidne. Osobe koje su gluhe trebaju prilagodbu u obliku pisanog teksta ili prikaza teksta uz pomoć tumača ili prevoditelja na znakovni jezik jer nemaju mogućnost čuti zvučni zapis, dok se naglušim osobama treba omogućiti prilagodba glasnoće. Osobe s intelektualnim teškoćama trebaju prilagodbu u smjeru razumijevanja teksta, za što se koristi metoda formata jednostavnog za čitanje, koji je već objašnjen prethodno u ovome radu (Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014-2020: 30).

3.2.1. Prilagodba audio sadržaja osobama s invaliditetom

Prema „Smjernicama za pristupačne informacije (2015)“, audio sadržaj je od itekakve koristi osobama koje nemaju mogućnosti pristupiti sadržaju koji se temelji na vizualima. U tom slučaju, treba osigurati barem još jedan način pristupačnosti, kao što je tekst, odnosno omogućiti video materijal, znakovni jezik, ukoliko je to moguće.

Postupak prilagodbe izgleda tako da se audio sadržaju, odnosno audio materijalu dodaje tekstualna inačica u obliku prijepisa i titlova. Nadalje, važno je omogućiti kontrolu jačine zvuka, ukoliko je moguće, izbjegavati automatsko pokretanje audio ili video materijala te bi trebala biti omogućena funkcija za ubrzano premotavanje koje uključuje premotavanje naprijed, nazad te pauzu, što bi trebalo biti osigurano putem tipkovnice (Smjernice za pristupačne informacije 2015: 17).

3.2.2. Prilagodba video materijala osobama s invaliditetom

Osobe koje nemaju mogućnosti pristupiti vizualnom medijskom kanalu, potrebno je osigurati neki drugi način prilagodbe. Taj drugi način može biti zvučni opis onoga što je vidljivo na vizualnom medijskom kanalu.

Prema „Smjernicama za pristupačne informacije (2015)“, postupak prilagodbe video materijala osobama s invaliditetom izgleda ovako – videozapisu se dodjeljuju titlovi te je važno da su titlovi sinkronizirani s audio materijalom. Uloga titlova je da prikazuju, odnosno

predstavljaju ono što se čuje putem audio materijala. Ono što je već spomenuto u prethodnoj točki kod audio materijala jest da je potrebno omogućiti jačinu zvuka, pauziranje, premotavanje, naprijed, nazad i pauzu. Osim toga, videozapis treba prilagoditi tako da ga se može vidjeti na različitim sredstvima za produkciju (na primjer na *Youtube* kanalu). Važno je osigurati i da se videozapis može preuzeti s interneta, što također proizlazi iz spomenutih Smjernica.

Bitno je istaknuti, kako postoji još načina prilagodbe, odnosno pristupačnosti audio i video sadržajima koje proizlaze iz „Smjernica za pristupačne informacije (2015)“, no za potrebe ovoga završnog rada, spominje se izričito prilagodba koju je bilo moguće primijeniti na epizodama proizvedenim u projektu „eRadio za drugu šansu“.

3.3. Primjeri dobre i loše prakse digitalne pristupačnosti

Kako bi mrežne stranice bile dostupne i pristupačne svakoj osobi, potrebno je napraviti određene prilagodbe. U nastavku će biti prikazani primjeri dobre, a kasnije i loše prakse digitalne pristupačnosti.

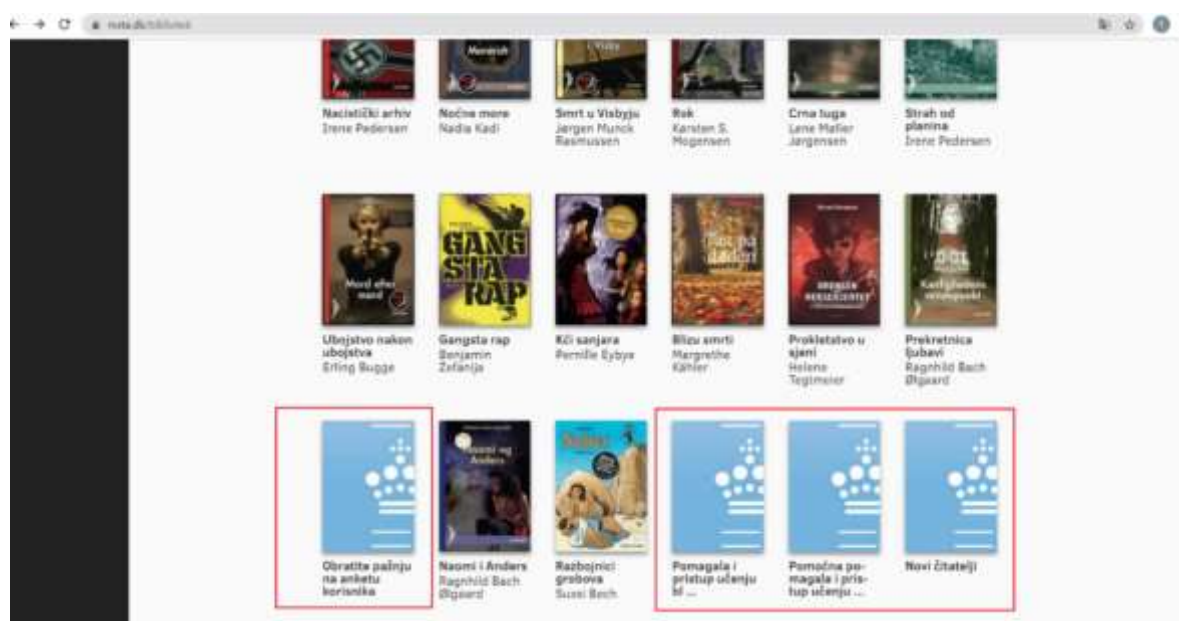
Najprije, važno je spomenuti „Internetsku knjižnicu za osobe s teškoćama u čitanju tiskanih materijala“ u Danskoj.² Kada se prvi put pristupi stranici, mrežna stranica traži od korisnika da se prijavi, no ukoliko nema račun, omogućena je i prijava kao gost. Nakon toga, moguće je odabrati nekoliko opcija koje se nalaze na lijevoj strani, a to su – „Isprobajte knjigu“, „Pronađite knjigu“, „Prijavite se“, „Školska i studentska služba“ i opcija za „Pomoć“, što je prikazano na *Slici 1*.

² Mrežna stranica nalazi se na sljedećem linku: <https://nota.dk/>

Slika 1. Internetska knjižnica i odabir opcije „Isprobajte knjigu“, izvor: <https://nota.dk/>

Nakon što se klikne na opciju „Isprobajte knjigu“, pojavljuju se knjige različitih žanrova, ali i priručnici koji govore o pomagalima i pristupu učenju među djecom i mladima s disleksijom, odnosno ozbiljnim teškoćama u čitanju, pomoćna sredstva te zbirka eseja o novim medijima i takozvanim slabim čitateljima. Na Slici 2., prikazane su knjige i priručnici pomagala.

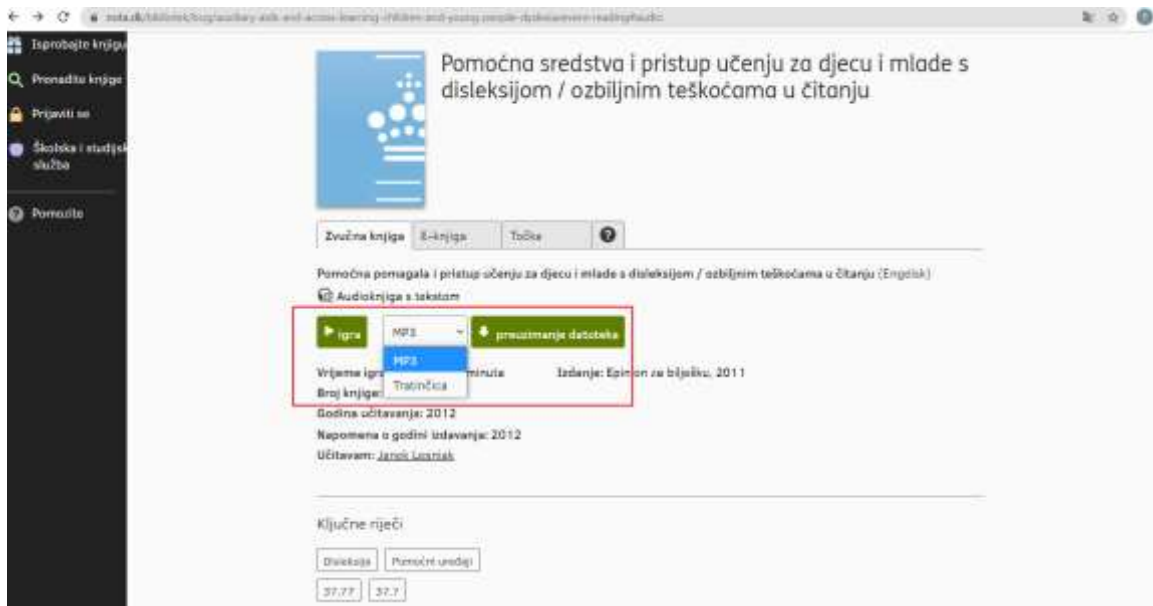
Slika 2. Knjige na internetskoj knjižnici i pomagala za učenje i pristupačnost, izvor: <https://nota.dk/>

Nadalje će biti objašnjeno i prikazano kako izgledaju knjige, odnosno pomagala koja su spomenuta. Pomagala i književna djela nalaze se u formatima audio knjiga, formatima e-knjiga i formatima knjiga bodova. Formati audio knjiga obuhvaćaju mp3, *Daisy* i *CD* format. mp3 format predstavlja standardni audio format bez zvuka koji se može preuzeti i reproducirati na mp3 *playeru*, računalu, pametnom telefonu i tabletu. *Daisy* je format audio knjige s tekstom koji putem *playera*, odnosno svirača omogućuje čitanje i slušanje knjige u isto vrijeme. No, važno je reći kako nisu sve bilješke s tekstom. Što se tiče preuzimanja u obliku *CD* formata, zvučnu knjigu moguće je naručiti te će ona biti izravno poslana korisniku koji je onda može reproducirati na sviraču. Moguće je preuzeti i *PDF* verzije e-knjige. To je digitalno skeniranje knjige koja se može preuzeti i otvoriti na računalu, pametnom telefonu i tabletu.

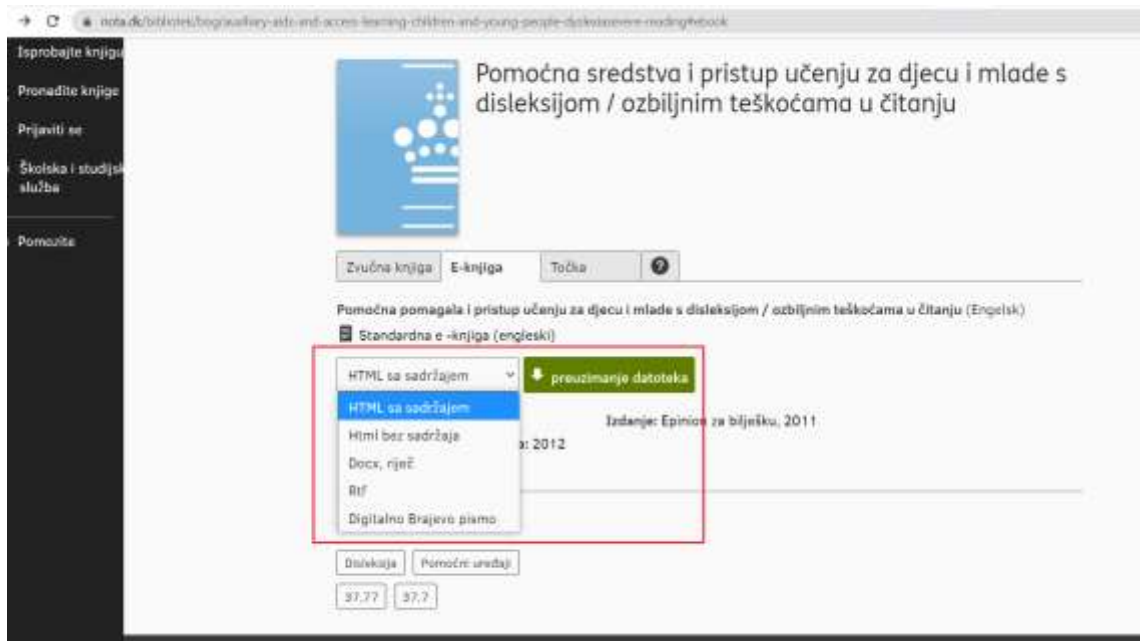
Digitalno skeniranje knjige je poput formata *PDF* datoteke. Može biti u jednostavnije ili temeljito uređenoj verziji. Skenirana e-knjiga najčešće je dostupna u *Word* i *PDF* formatu. Standardna e-knjiga uređena je knjiga koja se može preuzeti u različitim formatima datoteka kao što je HTML, .docx i .rtf ekstenzije na računalo, pametni telefon ili tablet. Također, postoji i e-knjiga dostupna za osobe s oštećenjima vida. E-knjiga za osobe s oštećenjima vida uređena je verzija knjige koja pruža posebne mogućnosti navigacije za osobe s ovom vrstom teškoće. Ova vrsta formata može se preuzeti kao *Word* datoteka na računalu.

Postoji i format koji se zove „Formati knjiga bodova“. Dijeli se na običnu bodovnu knjigu i digitalnu bodovnu knjigu. Obična bodovna knjiga podrazumijeva knjigu na *Brailleovom* pismu i tiskana je *Brailleovim* pismom. Ukoliko korisnik želi ovu vrstu prilagodbe, knjigu je moguće naručiti. Digitalna bodovna knjiga označava digitalno *Brailleovo* pismo. To je datoteka, također napisala *Brailleovim* pismom koju je moguće preuzeti i otvoriti na digitalnom čitaču *Brailleovog* pisma, kao što je *Pronto*.

Na *Slici 3.*, *Slici 4.* i *Slici 5.* bit će prikazano kako to izgleda na stranici knjižnice.

Slika 3. Način preuzimanja - MP3 ili Daisy format, izvor: <https://nota.dk/>

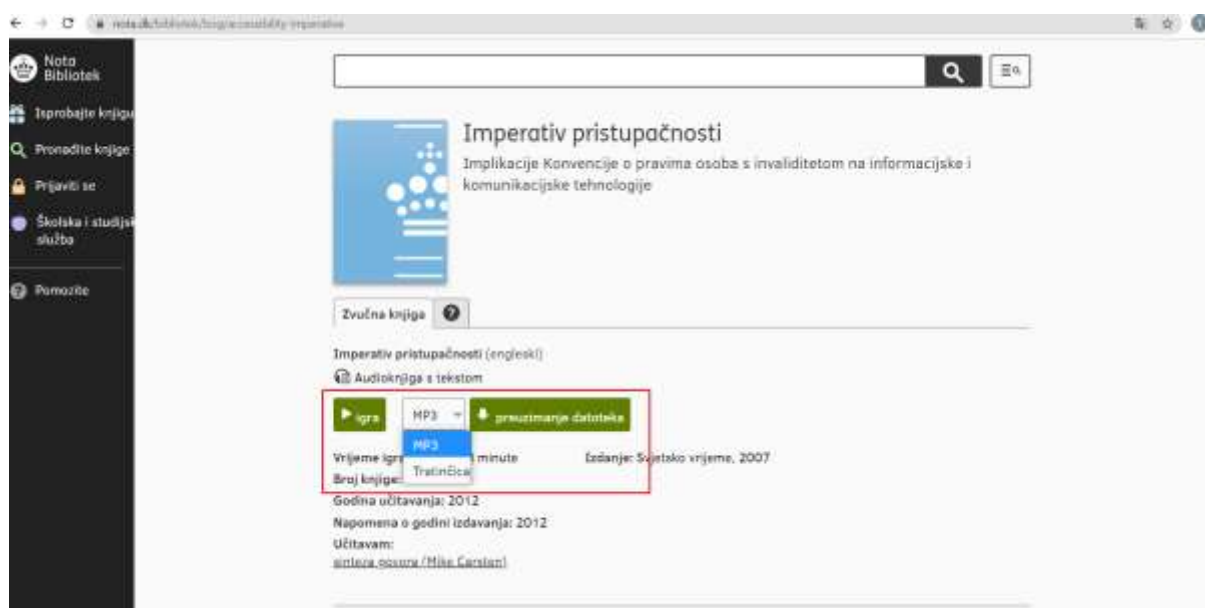

Slika 4. Način preuzimanja standardne e-knjige, izvor: <https://nota.dk/>

Slika 5. Način preuzimanja bodovne knjige - obično ili digitalno Brailleovo pismo, izvor: <https://nota.dk/>

Na stranici knjižnice postoji i audio knjiga s tekстом pod nazivom „Imperativ pristupačnosti“ koji govori o implikacijama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na informacijske i komunikacijske tehnologije. Audio knjigu moguće je preuzeti u obliku mp3 ili Daisy formata, koji su već objašnjeni te je sadržaj na engleskom jeziku, što je prikazano na Slici 6.

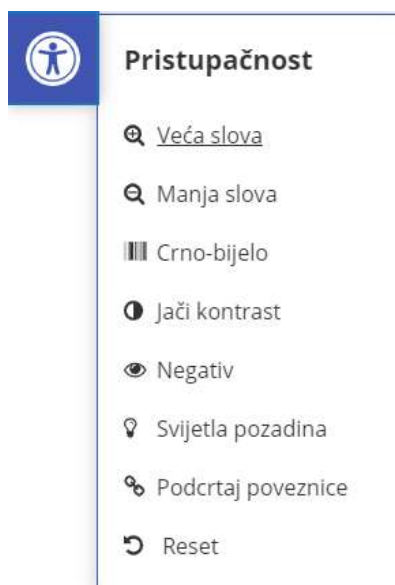
Slika 6. Preuzimanje „Imperativa pristupačnosti“ putem MP3 ili Daisy formata, izvor: <https://nota.dk/>

Osim toga, na mrežnoj stranici knjižnice, postoji i posebna rubrika „Školska i studentska služba“, koju je važno istaknuti jer pridaje posebnu pažnju učenicima i studentima s oštećenjima vida i onima koji imaju problema s disleksijom i sl. Osim knjiga, dostupni su i udžbenici, prilagođeni u formatima dostupnima osobama s određenim teškoćama.³

Jedino što je primijećeno da ova stranica nema prilagođeno jest oznaka pristupačnosti, prikazana na *Slici 7.* i *Slici 8.*

Slika 7. Oznaka pristupačnosti za osobe s invaliditetom, izvor: <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/>

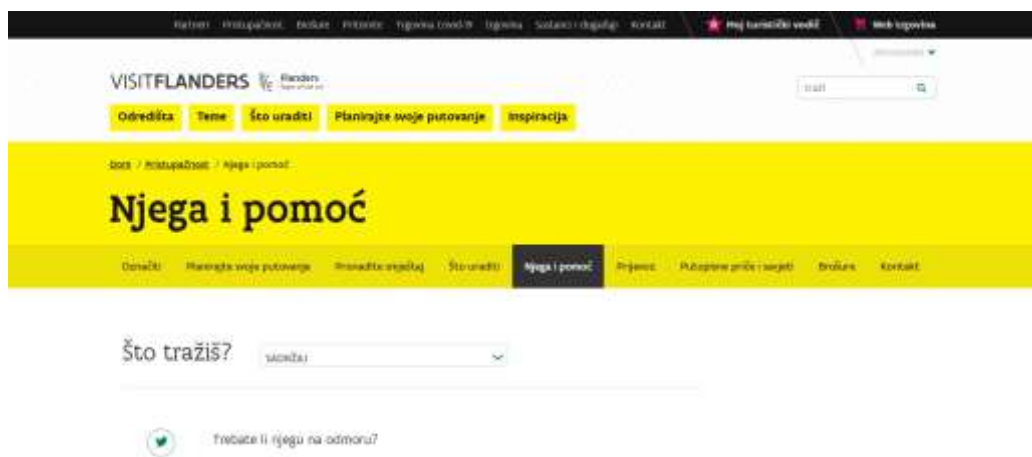
Slika 8. Mogućnosti koje pristupačnost osigurava na mrežnim stranicama, izvor: <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/>

Mrežna stranica koja je prilagođena osobama s invaliditetom je „Visit Flanders“.⁴ To je mrežna stranica koja nudi turističke mogućnosti. Flandrija je jedna od triju regija koje se nalaze u Belgiji. Službeni jezik je nizozemski pa je i mrežna stranica na nizozemskom. Osim toga, važno je spomenuti kako je mrežna stranica ponuđena i prilagođena svim osobama, ali se spominju i osobe s invaliditetom. Mrežna stranica namijenjena je za planiranje putovanja ili

³ Sve informacije o internetskoj knjižnici preuzete su s mrežne stranice: <https://nota.dk/>

⁴ Sve informacije moguće je pronaći na poveznici: <https://www.visitflanders.com/en/>

izleta u Flandriju prema specifičnim željama i potrebama. Primjerice, ponuđene su osnovne mogućnosti koje se tiču putovanja kao što je smještaj, mjesto gdje se može nešto pojesti, prilagođeni prijevoz, skrb ili određena pomagala. Iako ponovno nedostaje znak pristupačnosti osobama s invaliditetom, kao i na prethodnoj mrežnoj stranici, mrežna stranica ipak je prilagođena tako što su postavljena velika slova koja je lakše čitati. Osim toga, osiguran je i videozapis gdje se objašnjava nešto što nas zanima, primjerice, ukoliko kliknemo na rubriku „Njega i pomoć“, stižemo na stranicu gdje je videozapis sa znakovnim jezikom, zvukovnim podražajem i titlovanim tekstom, a u tekstu ispod videozapisa je tekstualna inačica. Na *Slikama 9., 10., 11. i 12.* nalaze se primjeri kako to izgleda na mrežnoj stranici.

Slika 9. Rubrika „Njega i pomoć“ na mrežnoj stranici „Visit Flanders“, izvor: <https://www.visitflanders.com/en/>

Slika 10. Video inačica prilagođena osobama s oštećenjima sluha i vida, izvor: <https://www.visitflanders.com/en/>

Ono što je još važno reći jest da na mrežnoj stranici, kod videozapisa postoje gumbi za premotavanje unaprijed, za početak videozapisa i za premotavanje unazad. Međutim, na mrežnoj stranici moguće je jedino premotati sadržaj naprijed, ne i nazad. Na *Youtube* kanalu dostupna je video inačica na kojoj ne postoji niti jedna od spomenutih mogućnosti.

Slika 11. Mogućnost premotavanja video inačice naprijed na mrežnoj stranici „Visit Flanders“, izvor: <https://www.visitflanders.com/en/>

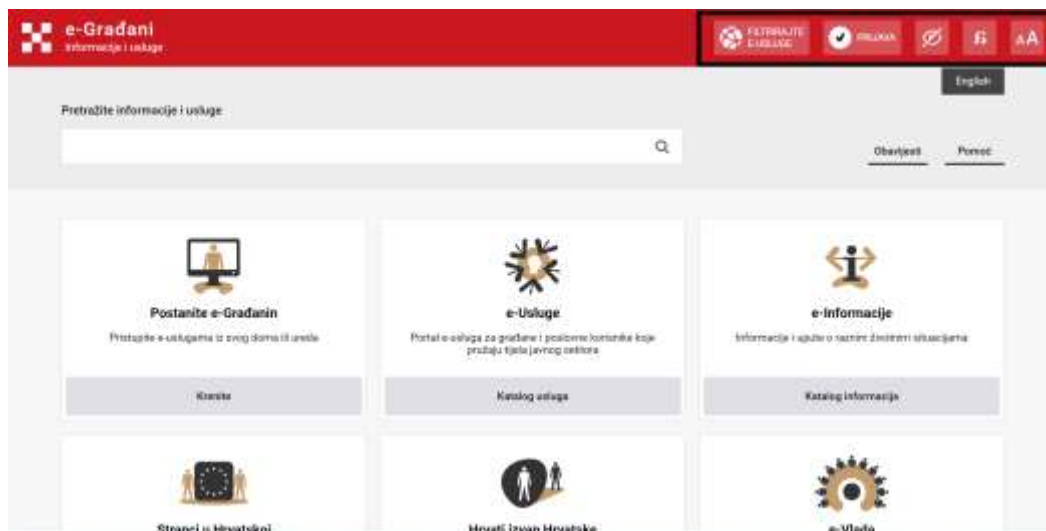
Slika 12. Tekstualna inačica na mrežnoj stranici „Visit Flanders“ ispod videozapisa

Za potrebe ovoga završnog rada, stranica je prevedena na hrvatski jezik.⁵ Kao još jedan primjer dobre prakse prikazat će se mrežna stranica koja je već spomenuta u ovome radu, a to je mrežna stranica „e-Građani“.⁶ Ona nudi uslugu postavki filtriranja e-usluga, kao i uslugu

⁵ Sve korištene informacije preuzete su sa sljedeće poveznice: <https://www.visitflanders.com/en/>

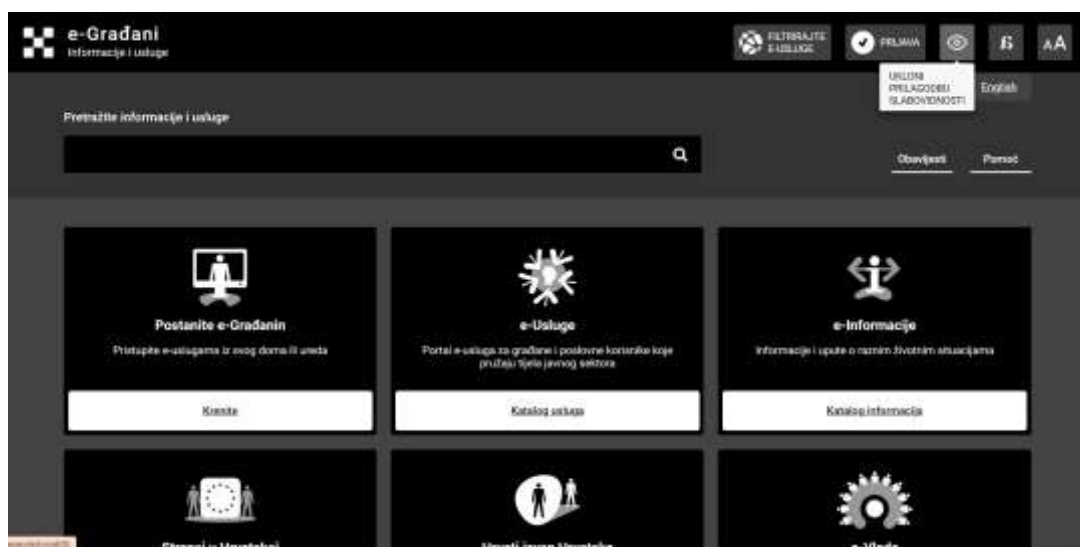
⁶ Dostupna na: <https://gov.hr/>

postavki pristupačnosti, koja se nalazi na navigacijskoj traci, u gornjem desnom kutu, što je prikazano na *Slici 13*.

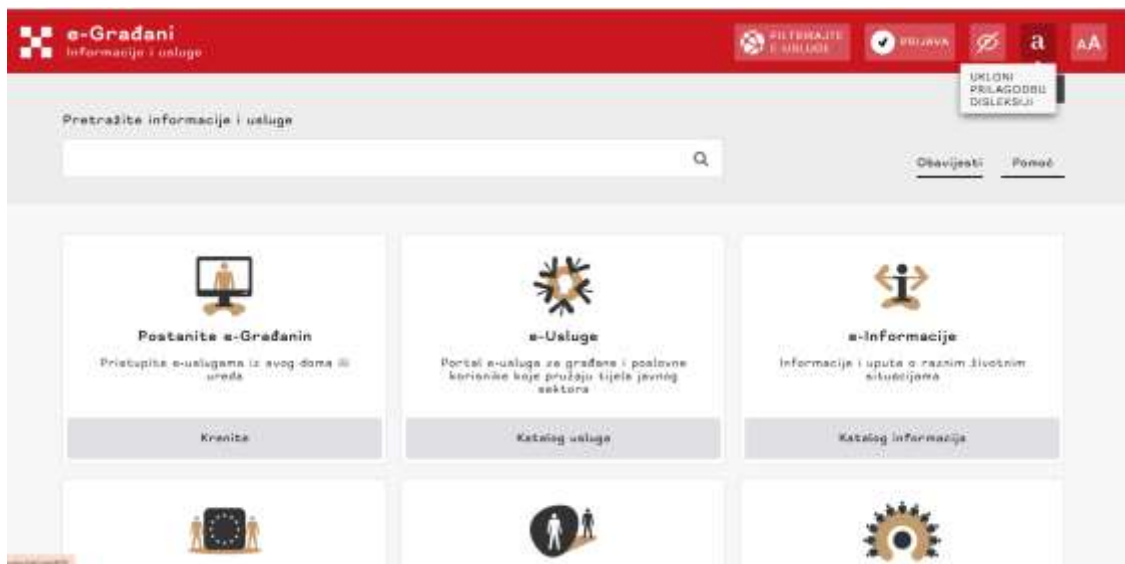

Slika 13. Prikaz navigacijske trake na mrežnoj stranici e-Građani, izvor: <https://gov.hr/>

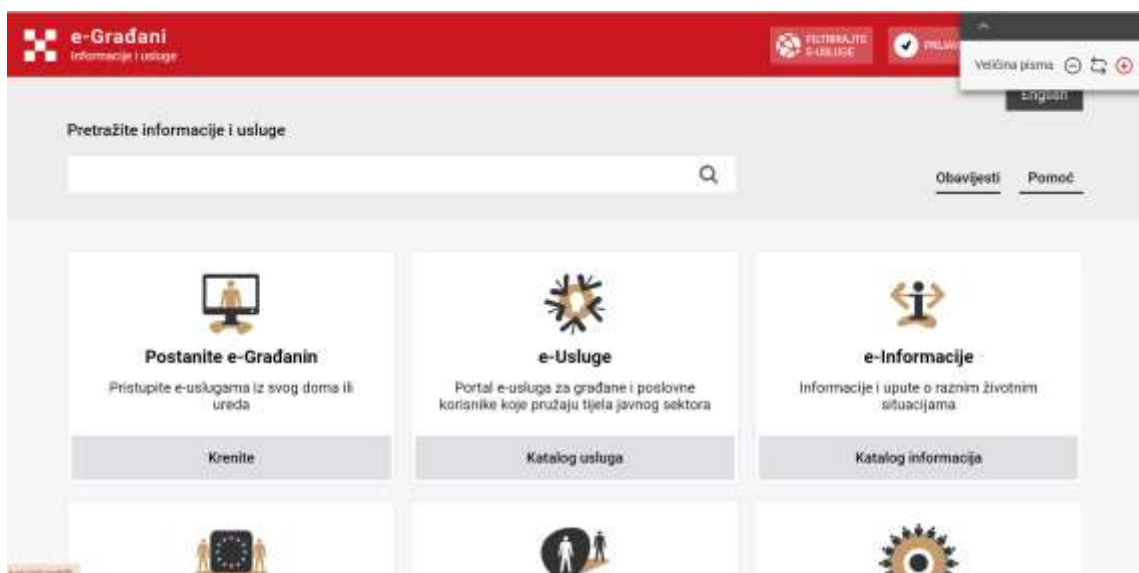
Postavke pristupačnosti obuhvaćaju prilagodbu slabovidnosti, prilagodbu disleksiji i veličinu pisma, odnosno slova. Osim toga, stranicu je moguće i postaviti na engleski jezik. Prilagodbe su prikazane na *Slikama 14., 15. i 16.*

Slika 14. Prilagodba slabovidnosti, izvor: <https://gov.hr/>

Slika 15. Prilagodba za disleksiju, izvor: <https://gov.hr/>

Slika 16. Prilagodba veličine pisma/slova, izvor: <https://gov.hr/>

„Povjerenik za informiranje“ je također mrežna stranica koja gotovo u potpunosti provodi pristupačnost. Stranica je prilagođena sukladno „Zakonu o pristupačnosti internetskih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora“ i CARNET-ovim „Smjernicama za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019)“. Na mrežnoj stranici postoji prilagodba čitanja naglas, kontrasta (obrnuti, tamniji, svjetliji, desaturiraj), pametni kontrast, naglašavanje poveznica, veličina slova/teksta (moguće povećanje za četiri puta), razmak teksta (lagani, umjereni, teški), prilagodba zaustavljanja animacija, prilagodba za disleksiju (disleksija

font, čitljivi font), prilagodba pokazivača (veći pokazivač, reading mask/maska za čitanje i vodič za čitanje), kratki opisi, prilagodba visine crte (1.5, 1.75 ili 2), poravnanje teksta (ulijevo, udesno, centar i obostrano). Osim svih ovih prilagodba, postoji još i mogućnost strukturiranja stranice. Većina ovih prilagodba bit će prikazana na *Slikama 17., 18., 19., 20., 21., 22., 23. i 24.*⁷

Slika 17. Prilagodba brzine čitanja, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Slika 18. Prilagodba kontrasta u „Obrnuti“, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

⁷ Pristupačnost je moguće vidjeti na sljedećoj poveznici: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Važno je reći kako i osim ovih prilagodba koje se tiču kontrasta, postoji i prilagodba „Svjetliji kontrast“ i „Pametni kontrast“.

Slika 19. Prilagodba naglašavanja poveznica, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Prilagodba naglašavanja poveznica služi za lakšu orijentaciju na mrežnim stranicama.

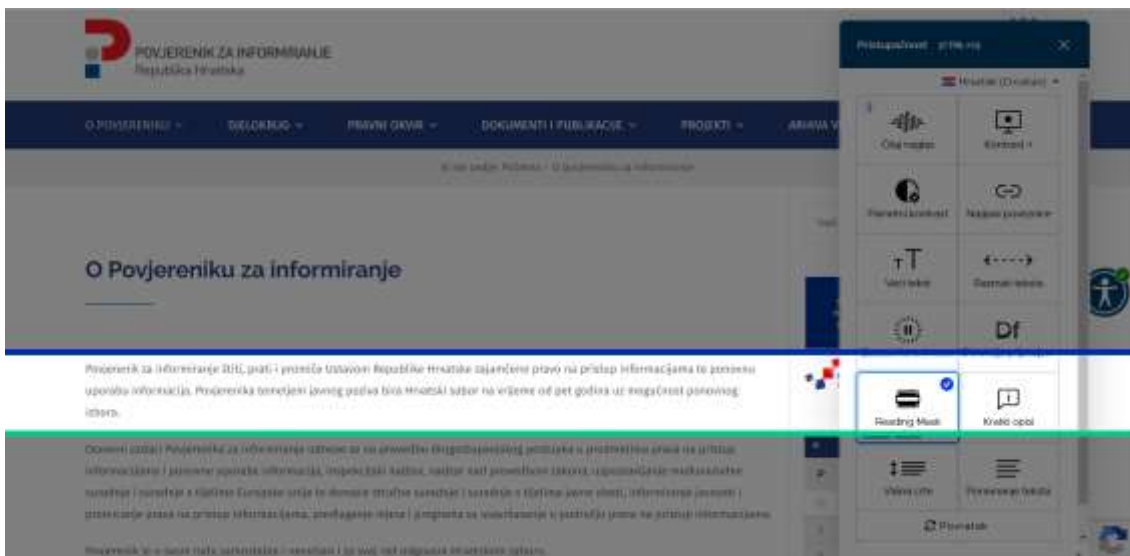
Slika 20. Prilagodba razmaka, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Prilagodba razmaka važna je za osobe koje imaju teškoće u čitanju. Opcija „Zaustavite animaciju“ ili „Igrajte animaciju“ služi tome da ukoliko na mrežnoj stranici postoje bilo kakve

animacije, a koje korisnik trenutno ne želi da se prikazuju, moguće ih je stopirati, kao i ponovno aktivirati.

Slika 21. Pokazivač, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

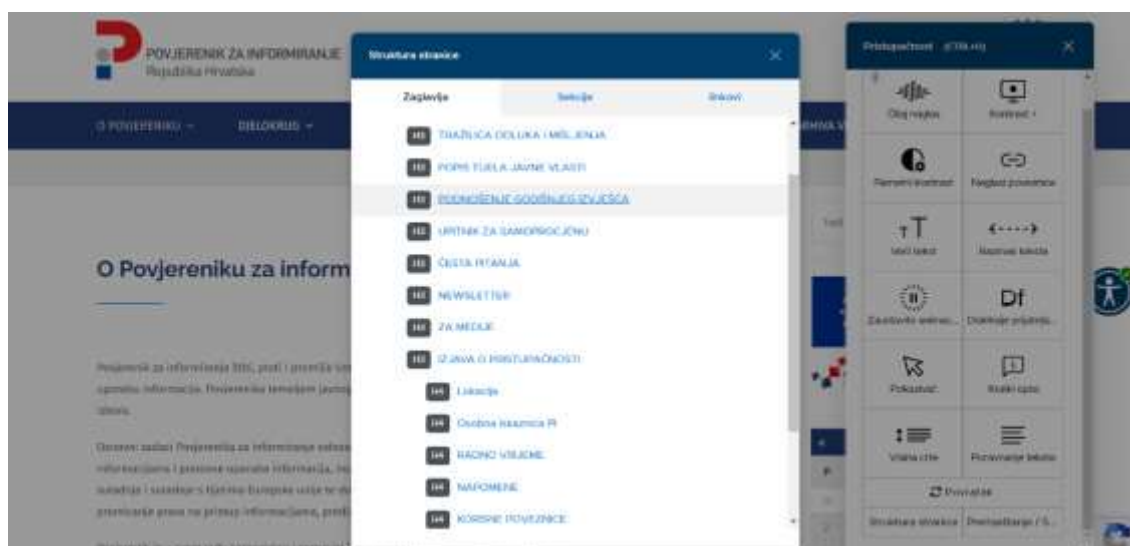
Slika 22. Reading mask/maska za čitanje, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Pokazivač služi slabovidnim osobama da lakše mogu pratiti tekst, kao i takozvana *reading mask*, odnosno maska za čitanje.

Slika 23. Prilagodba poravnjanja teksta, <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Poravnanje teksta moguće je prilagoditi na četiri načina – lijevo, desno, sredina i obostrano.

Slika 24. Pregled strukture stranice, izvor: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/>

Struktura stranice služi tome kako bi osoba koja posjećuje stranicu imala bolji pregled toga što se sve nalazi na mrežnoj stranici.

Do sada smo prikazali dobre primjere digitalne pristupačnosti na mrežnim stranicama. Međutim, postoji i nekolicina stranica koje tu prilagodbu nemaju.

Prva od njih je „LINGSCARS.com“. Stranica se bavi auto *leasingom*, smještenim u Ujedinjenom Kraljevstvu. Na toj mrežnoj stranici ne postoji nikakva digitalna pristupačnost za osobe s invaliditetom. Čak se može i reći da je problematična i za osobe koje nemaju nikakav

invaliditet zbog šarenila, jarkih boja, a prilikom dolaska na mrežnu stranicu, odmah započinje svirati glazba, koju je moguće stopirati, no isprva nije ni vidljivo gdje je moguće stopirati glazbu, upravo zbog količine „nabacanog“ teksta. Osim navedenih, po čitavoj stranici pojavljuju se i jake animacije koje nije moguće staviti pod kontrolu, odnosno zaustaviti ih. Prikaz mrežne stranice priložen je na *Slici 25. i Slici 26.*

Slika 25. Prikaz loše napravljane mrežne stranice, izvor: <https://www.lingscars.com/>

Slika 26. Prikaz donjeg dijela stranice i označena animacija koju nije moguće kontrolirati, izvor: <https://www.lingscars.com/>

Postoji još jedna prilično, može se reći, problematična mrežna stranica, a to je „Yvettesbridalformal.com“. Naime, kod ove mrežne stranice do izražaja također dolaze jarke boje, odnosno poveznice su u različitim bojama, veličinama, a sadržaj se preklapa jedan preko drugoga, tako da na puno mjesta uopće nije jasno što piše. Stranica je nepregledna i nije pristupačna osobama s invaliditetom ni u kom pogledu, što je i prikazano na *Slici 27.* i *Slici 28.*

Slika 27. Prikaz loše mrežne stranice, <https://yvettesbridalformal.p1r8.net/>

Slika 28. Prikaz loše organiziranih poveznica i sadržaja koji se preklapa, izvor: <https://yvettesbridalformal.p1r8.net/>

4. Projekt UP 02.01.01.10. „eRadio za drugu šansu“

Projekt UP 02.01.01.10. „eRadio za drugu šansu“⁸ samostalni je projekt Sveučilišta Sjever u svojstvu neprofitnoga medijskog proizvođača, gdje ciljana skupina projekta većinom obuhvaća studente – novinare internetskoga studentskog Radio Pressedana. Ovaj projekt nastoji razviti inkluzivne potencijale medija zajednice za društveno uključivanje kroz osnaživanje kapaciteta novinara i povećanu kvalitetu medijskih sadržaja studentskoga internetskog Radio Pressedana, povećanje vidljivosti ranjive skupine povratnica i povratnika s odsluženja kazne zatvora u društvu te doprinijeti povećanju jednakih mogućnosti na tržištu rada i njihovoj reintegraciji u zajednicu (Bagarić 2021). U okviru projekta, predviđena je proizvodnja i premijerna objava ukupno 70 radijskih emisija internetskog radija Radio Pressedan, u trajanju od minimalno 15 minuta govornog sadržaja.

U ovom inovativnom i inkluzivnom projektu posebna je pažnja posvećena i osiguranju pristupačnog audio sadržaja radijskih emisija. Za većinu epizoda izradit će se tekstualne inačice objavljenog audio sadržaja, odnosno titlované video inačice koje će se osim na web stranici projekta, objaviti i na društvenim mrežama studentskog portala Pressedan.hr (*YouTube* kanal *Sveučilišta Sjever*, *Facebook*).

Ovaj završni rad nastao je u okviru provedbe navedenog projekta. Praktični dio rada obuhvaća hodogram postupka upotrebe informacijsko-komunikacijskih tehnologija u cilju pristupačnosti audio medijskog sadržaja gluhim osobama i osobama s oštećenjima sluha, koji se odnosi na prilagodbu kratkog intervjua voditeljice projekta doc. dr. sc. Željke Bagarić koji je vodila urednica gđa Irena Vukas Cufalar na Radiju 92 FM Slavonski Brod povodom početka provedbe projekta i prikazan je u nastavku rada.

⁸ Dostupno na: <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr>

5. Kreiranje i oblikovanje pristupačnog audio sadržaja – hodogram

Kako je to uvodno navedeno, svrha ovoga završnog rada jest detaljnije prikazati pojam, obvezu i tehnologije pristupačnosti digitalnog (medijskog) sadržaja u kontekstu osiguranja pristupa kulturnim pravima, to jest informacijama i komunikaciji svim članovima društva. Glavni cilj je detaljno opisati postupak prilagodbe radijske emisije „Gospodarski ciklus – mozaik vijesti“ Radija 92 FM iz Slavenskog Broda, slijedeći pritom „Smjernice za pristupačne informacije“ i CARNET-ove „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti“. Sukladno postavljenoj svrsi i cilju rada, u tekstu smo željeli dobiti odgovor na istraživačka pitanja, kojim legislativnim okvirom je uređeno područje ljudskih prava koje se tiče pristupačnosti informacija i komunikacija osobama s invaliditetom te na koji način se mogu koristiti informacijsko-komunikacijske tehnologije pri osiguravanju digitalne pristupačnosti audio medijskog sadržaja.

Stoga se u nastavku teksta daje metodološki okvir ovog rada. Detaljno su prikazani poduzeti koraci – hodogram – postupka prilagodbe radijske emisije uz pomoć informacijsko-komunikacijske tehnologije u cilju osiguranja pristupačnosti i ostalih okolnosti vezanih uz postupak.

Uvodne okolnosti

Na početku projekta „eRadio za drugu šansu“ prijavila sam se na natječaj objavljen na stranici Sveučilišta Sjever. Studentima Sveučilišta Sjever pružena je mogućnost da sudjeluju u projektu i pritom pokažu svoja znanja i vještine. Na natječaj se javilo nekoliko kandidata, nakon čega je održana audicija na kojoj je dobiven audio sadržaj od kojeg je trebalo napraviti transkripciju u *Word* dokumentu, kako bi se vidjela gramatička točnost, a zatim od toga kreirati video inačicu s titlovima. Od voditeljice projekta za probu smo dobili sliku projekta, odnosno logo, koji smo uvrstili u video inačicu. Nakon uputa koje smo dobili putem video poziva na *Google Meetu*, svatko je dobio zadatak do određenog vremena poslati elektroničku poštu s traženim materijalima. Najuspješniji smo bili kolega Filip Bernardić i ja. Prvi je zadatak bila prilagodba audio sadržaja, to jest radijske emisije, odnosno intervjua „Gospodarski ciklus – mozaik vijesti“ između voditeljice projekta docentice Željke Bagarić i urednice gospođe Irene

Vukas Cufalar na Radiju 92 FM, u Slavskom Brodu. Ta video inačica napravljena je u svrhu predstavljanja projekta.⁹

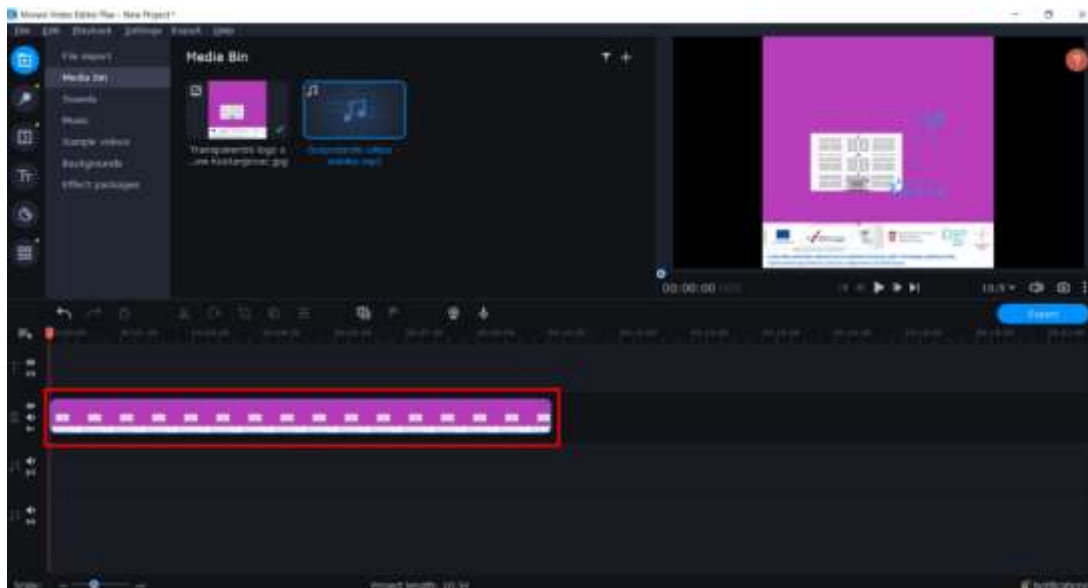

Slika 29. Poziv za sudjelovanje u projektu "eRadio za drugu šansu", izvor: unin.hr/2020/10/poziv-studentima-za-sudjelovanje-u-projektu-sveucilista-sjever-eradio-za-drugu-sansu/

5.1. Hodogram postupka prilagodbe (medijskog) audio sadržaja

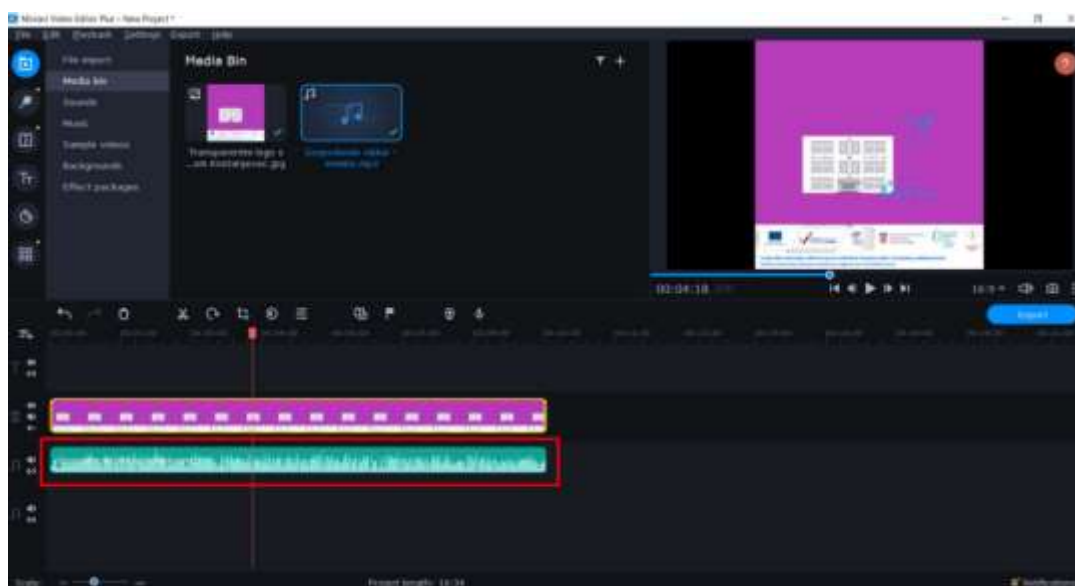
Za izradu bilo koje emisije, potrebno je bilo poznavati osnove računala i imati program u kojem je moguće napraviti titlovanu sadržaj. Za potrebe ove emisije, koristila sam program *Movavi Video Editor Plus*. Program je inače predviđen za montažu videozapisa, no ima mogućnost i postavljanja različitih titlova i sl. Prilikom titlovanja, prvi korak koji je bilo potrebno učiniti jest postaviti sliku, odnosno logo projekta u program, što je prikazano na *Slici 30*.

⁹ Objavljena na stranici projekta: <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/iz-medija/> i na *YouTube* kanalu na poveznici: <https://www.youtube.com/watch?v=ned-YtXDOWI>

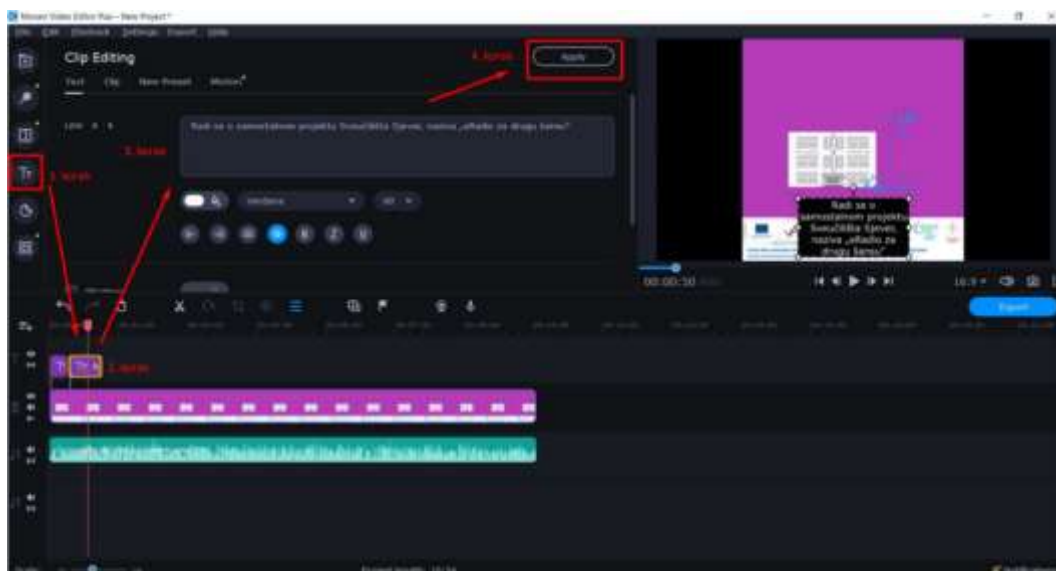
Slika 30. Postavljanje loga projekta u program Movavi Video Editor Plus, autor: Tanja Kostanjevac

U dogovoru s voditeljicom projekta, izabran je logo ljubičaste boje u emisijama u kojima su intervjui. Osim loga, važno je spomenuti i lentu koja se nalazi na dnu. Lenta govori o tome da je projekt sufinanciran od strane Europske unije i Europskog socijalnog fonda. Nakon što smo to učinili, bilo je potrebno postaviti i audio sadržaj, koji će ići paralelno s logom. To izgleda kao na *Slici 31*.

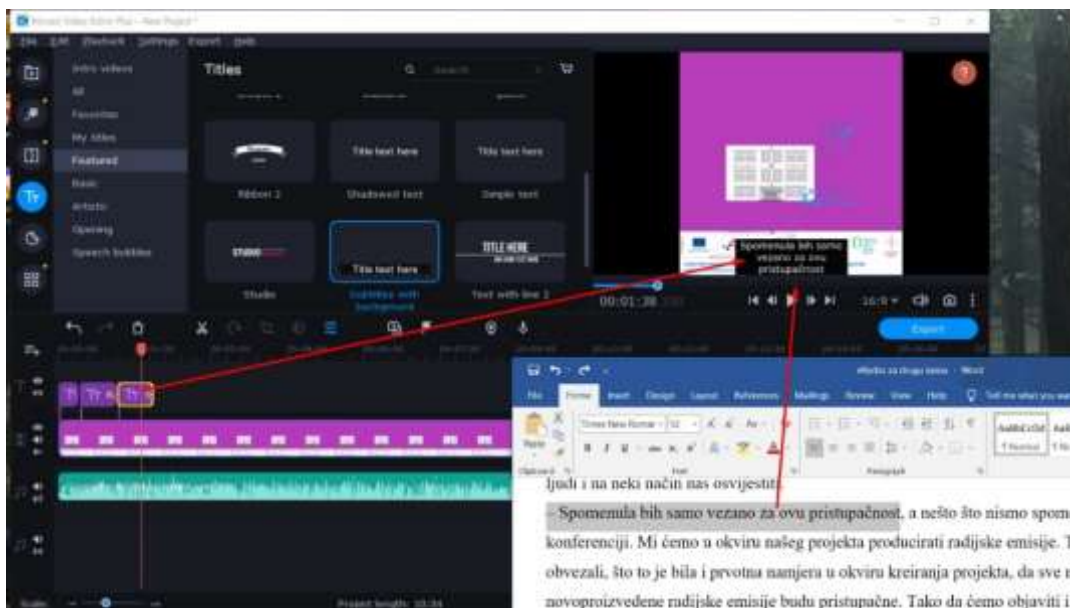
Slika 31. Postavljanje audio sadržaja u program, autor: Tanja Kostanjevac

Nakon postavljanja loga i audio sadržaja, vrijeme je za kreiranje nadodanih podnaslova, odnosno titlova. Titlovanje se radi tako da se prvo klikne opcija Tt, koja označava titlove (engl. *Titles*), zatim se, nakon odabranog stila podnaslova, titlovani sadržaj stavlja na traku gore, iznad loga. Nakon što odaberemo na kojem mjestu želimo da se titlovani sadržaj nalazi, upisuje se željeni tekst koji će se reproducirati u video inačici. Program omogućuje i mijenjanje boje, stila i veličine slova, poravnanje teksta desno, lijevo i u sredini, kao i masna slova, kurziv i podcrtana slova. Za potrebe titlovanja ove emisije, korišten je font *Verdana* jer se na tom fontu ne nalaze zavijutci i potezi na kraju svakog slova, kao što je to slučaj s, primjerice, *Times New Romanom*. Isto tako, odabrana je veličina slova 60, kako bi tekst bio jasno vidljiv na video inačici. Sve objašnjeno, prikazano je u *Slici 32*.

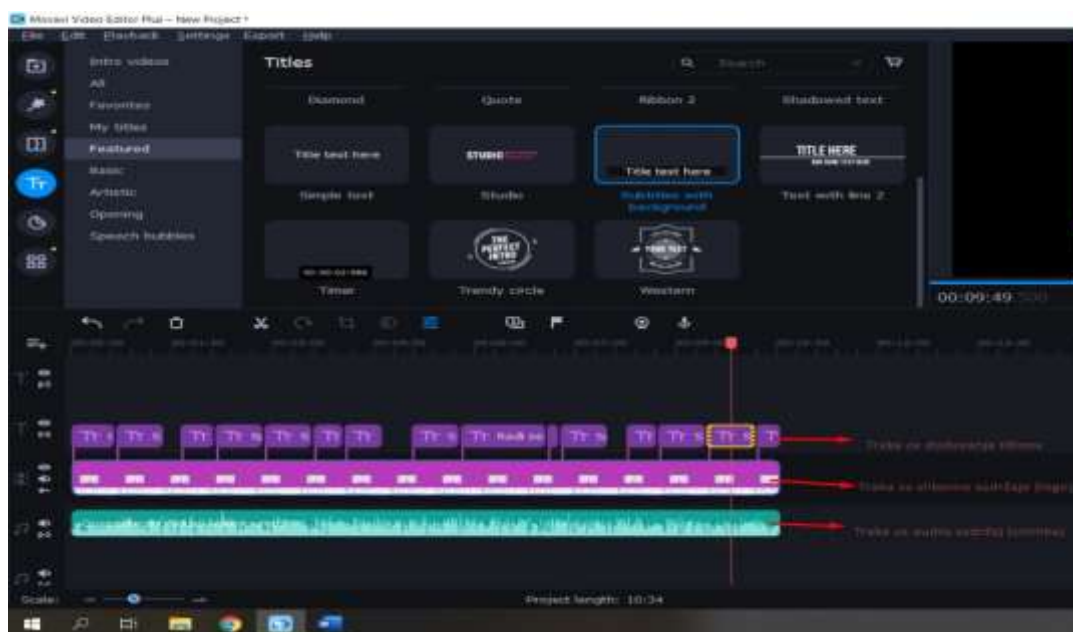

Slika 32. Postupak titlovanja video inačice po koracima, autor: Tanja Kostanjevac

Na *Slici 33*. prikazano je kako je izgledao prijenos transkripta iz *Word* dokumenta u video inačicu, a na *Slici 34*. prikazano je gdje se nalazi traka za dodavanje titlova, slikovnih sadržaja i audio sadržaja.

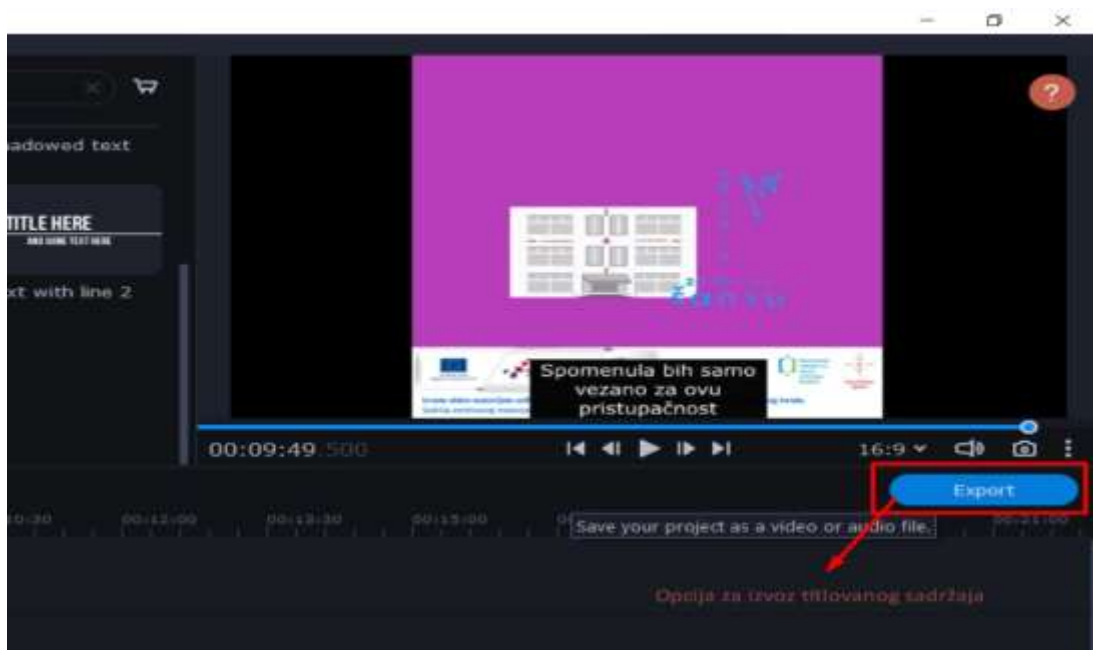
Slika 33. Prijenos transkripta iz Word dokumenta u video inačicu, autor: Tanja Kostanjevac

Slika 34. Prikaz trake za dodavanje titlova, trake za slikovne sadržaje i trake za audio sadržaje, autor: Tanja Kostanjevac

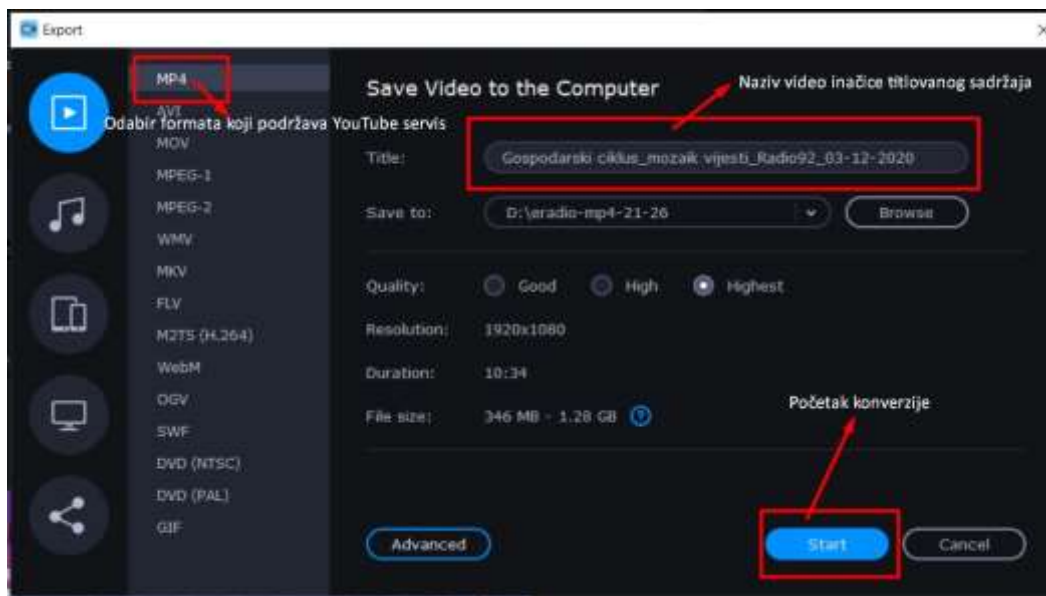
Nakon što smo video inačicu izradili do kraja, potrebno je odabrati opciju „Export“, odnosno izvoz video inačice. Ta opcija znači da će se video inačica spremiti na računalo kao vidljiva datoteka, odnosno kao datoteka koja se kasnije može postavljati na *Youtube* kanal i sl. Opcija „Export“ prikazana je u *Slici 35*. Nakon što se odabere opcija „Export“, dolazimo do

dijela gdje nas program u kojem smo titlovali sadržaj pita u kojem formatu želimo spremiti video inačicu.

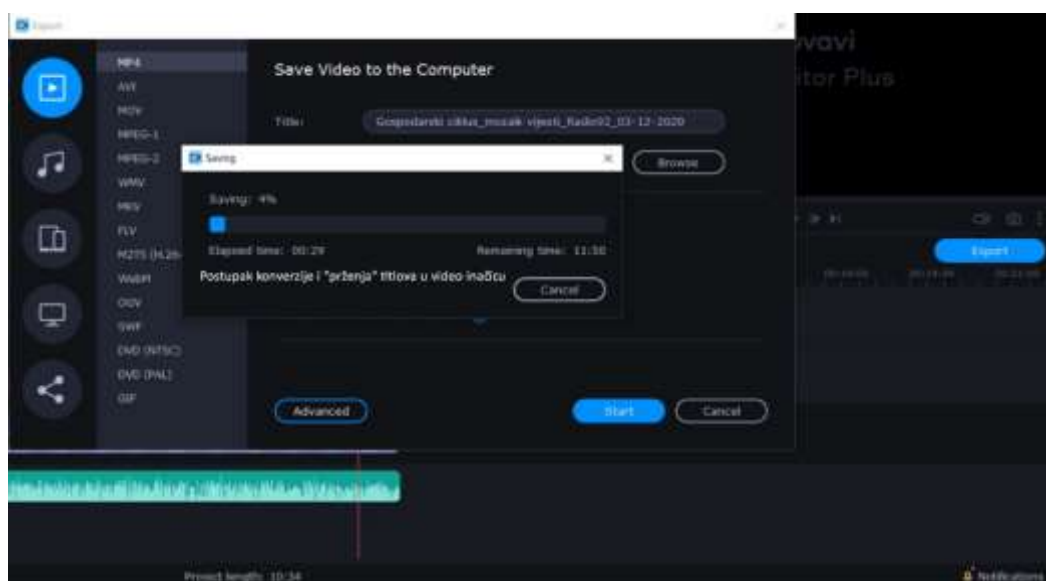
Slika 35. Prikaz opcije za izvoz titlovanog sadržaja, autor: Tanja Kostanjevac

U ovom slučaju, odnosno za potrebe ove emisije i projekta, uvijek se odabire opcija MP4 zato što nam video inačica mora biti kompatibilna za postavljanje na *Youtube* kanal, kao i na mrežnu stranicu projekta „eRadio za drugu šansu“. Osim toga, tamo se piše i naziv, odnosno naslov titlovanog video inačice koji u ovome slučaju glasi „Gospodarski ciklus – mozaik vijesti“. Primjer toga prikazan je u *Slici 36*.

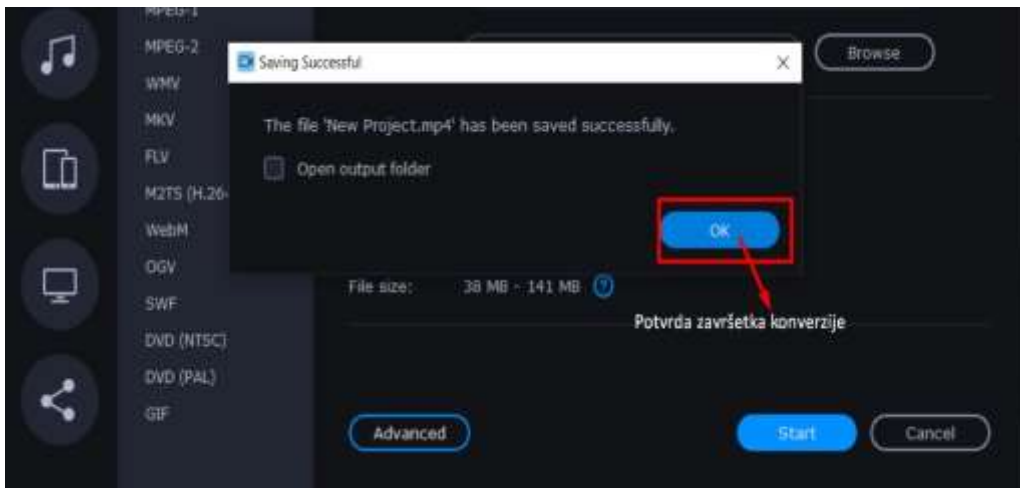
Slika 36. Prikaz formata u kojem se video inačica sprema, naziva emisije i početka konverzije, autor: Tanja Kostanjevac

Nadalje, kreće postupak izvoza i takozvanog „prženja“ titlova u video inačicu (Slika 37.).

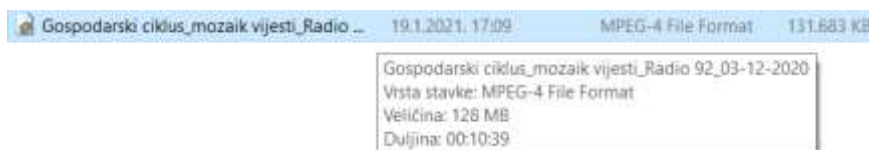
Slika 37. Konverzija i „prženje“ titlova u video inačicu, autor: Tanja Kostanjevac

Nakon što je konverzija i „prženje“ završilo, potrebno je potvrditi završetak istoga, što je prikazano na Slici 38.

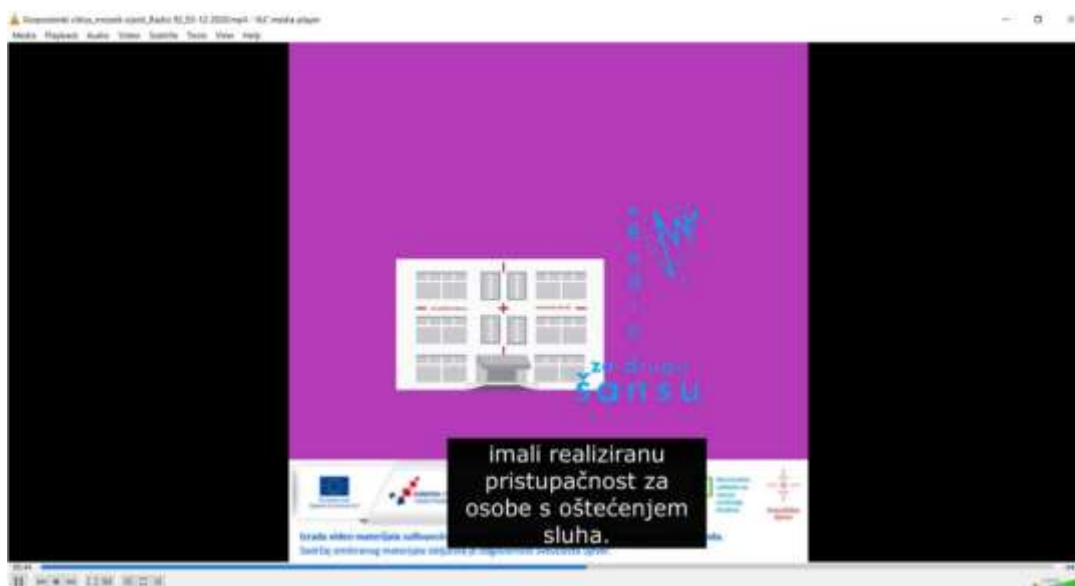

Slika 38. Postupak potvrđivanja konverzije, autor: Tanja Kostanjevac

Nakon što smo potvrdili završetak konverzije, imamo gotovu video inačicu spremljenu na svom računalu, što izgleda kao na *Slici 39*. Na *Slici 40*. prikazana je video inačica reproducirana na računalu putem *VLC media playera*.

Slika 39. Prikaz spremljene video inačice u mapi na računalu, autor: Tanja Kostanjevac

Slika 40. Gotova video inačica s titlovanim sadržajem na računalu, autor: Tanja Kostanjevac

Video inačica objavljena je na stranici projekta „eRadio za drugu šansu“ i na *Youtube* kanalu Sveučilišta Sjever, što je prikazano na *Slici 41.* i *Slici 42.*

Slika 41. Video inačica na mrežnoj stranici projekta „eRadio za drugu šansu“, izvor: eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/iz-medija/

Slika 42. Video inačica na Youtube kanalu Sveučilišta Sjever, izvor: <https://www.youtube.com/watch?v=ned-YtXDOWI>

Opisani postupak izrade ove emisije, odnosno intervjua, napravljen je sukladno preporukama iz „Smjernica za pristupačne informacije (2015)“. Međutim, potrebno je istaknuti

sljedeće – iako postoji mnogo više prilagodba koje su u prethodnom dijelu spomenute, zbog tehničkih mogućnosti kojima raspolažemo u ovom projektu, nisu sve preporuke mogle biti uvažene u ovome zadatku. Primjerice, kontrola jačine zvuka omogućena je jer i na *Youtube* kanalu i na mrežnoj stranici projekta postoji gumb za pojačavanje ili stišavanje zvuka. Nadalje, omogućeni su sinkronizirani titlovi s audio sadržajem, video inačica prilagođena je tako da je spremljena u MP4 formatu, što je pogodno za postavljanje video inačice na mrežne stranice ili *Youtube* kanal. Iako se prema „Smjernicama za pristupačne informacije (2015)“ preporuča da se automatsko pokretanje audio ili videozapisa izbjegava, u ovom slučaju to nije bilo moguće izvesti, isto kao niti ubrzano premotavanje naprijed i nazad, dok je pauziranje video inačice bilo omogućeno.

Također je bitno istaknuti kako ovako prilagođeni video materijal ipak ne predstavlja u potpunosti pristupačan sadržaj za sve gluhe osobe. Naime, uz transkribirani audio zapis, ovdje nedostaje prijevod na hrvatski znakovni jezik (HZJ; ISO 639-3). Taj prijevod mogu realizirati isključivo educirani i licencirani prevoditelji/tumači, a trošak te usluge nije obuhvaćen u okviru ovog projekta te se nije niti mogao realizirati. Možda će se netko zapitati zašto je uz tekst potreban i znakovni jezik. Zbog detaljnijeg objašnjenja treba reći kako su pripadnici zajednice Gluhih bilingvalni članovi zajednice, kojima je hrvatski znakovni jezik zapravo materinji jezik, a hrvatski standardni jezik predstavlja drugi jezik, kako je to omogućeno važećom legislativom. Hrvatski znakovni jezik na snazi je u Republici Hrvatskoj od 1. kolovoza 2015. godine, kada je stupio na snagu „Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj (NN 82/15)“. Za potrebe ovog rada, navest ćemo samo prva dva članka navedenog Zakona:

Članak 1.

(1) Ovim Zakonom propisuje se pravo gluhih i gluhoslijepih osoba te drugih osoba s komunikacijskim teškoćama na korištenje, informiranje i obrazovanje na hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije koji odgovaraju njihovim individualnim potrebama, a u svrhu izjednačavanja mogućnosti pristupa socijalnom, ekonomskom i kulturnom okruženju te omogućavanju ravnopravnog ostvarivanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda.

(2) Ovim Zakonom određuju se i korisnici prava na korištenje, informiranje i obrazovanje na hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba.

Članak 2.

Korisnici prema ovom Zakonu imaju pravo izabrati onaj sustav komunikacije koji odgovara njihovim potrebama.

Prema riječima gospođe Tajane Uzun iz Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba *Dodir*, „titlovanje sadržaja izuzetno je dobar način prilagodbe sadržaja, no pokriva samo one osobe koje su izgubile sluh nakon što su već usvojile hrvatski jezik te vrlo dobro čitaju i pišu hrvatskim jezikom. Za one pak, koji su gluhi od rođenja, hrvatski jezik je nepoznat jezik i ne razumiju ga dovoljno dobro da bi mogli pratiti titlovani sadržaj. U tom je slučaju potreban prevoditelj znakovnog jezika – koji sav sadržaj prevodi na hrvatski znakovni jezik. Naime, hrvatski govorni jezik i hrvatski znakovni jezik su dva različita jezika s različitom gramatikom i sintaksom.“ Zaključno se može reći kako su u projektu „eRadio za drugu šansu“ svjesni navedenih okolnosti te će se o istima svakako voditi računa pri kreiranju budućih projekata kako bi ih se podiglo na još višu razinu i prilagodilo većem broju gluhih osoba.

6. Zaključak

Ovaj završni rad nastao je u okviru europskog projekta Sveučilišta Sjever UP 02.01.01.10. „eRadio za drugu šansu“, u kojemu se osim primarnog cilja projekta, posebna pažnja posvetila i osiguranju pristupačnog audio sadržaja radijskih emisija.

Svrha rada je bila detaljnije prikazati pojam, obvezu i tehnologije pristupačnosti digitalnog (medijskog) sadržaja u kontekstu osiguranja pristupa kulturnim pravima, to jest informacijama i komunikaciji svim članovima društva. Glavni cilj bio je detaljno opisati postupak prilagodbe radijske emisije „Gospodarski ciklus – mozaik vijesti“ Radija 92 FM iz Slavenskog Broda, slijedeći pritom „Smjernice za pristupačne informacije“ i CARNET-ove „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti“.

Odgovarajući na uvodno postavljena pitanja kreirani su teorijski i praktični dio rada. Tako je u teorijskom dijelu, poglavito navođenjem legislativnog okvira, izloženo što i kako je uređeno područje ljudskih prava koje se tiče pristupačnosti informacija i komunikacija osobama s invaliditetom. Detaljno su navedeni međunarodni i domaći dokumenti u koje ulaze: „(Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)“, „Zakon o potvrđivanju Europske socijalne povelje, Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji, Protokola o izmjenama Europske socijalne povelje i Dodatnog protokola Europskoj socijalnoj povelji kojim se uspostavlja sustav kolektivnih žalbi

(NN 15/02)“, „Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/07)“, „Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom (2017-2023.)“, „Interreg Central Europe – Smjernice *Come-in!* (2019.)“, „Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)“, „Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom (NN 47/05)“, „Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine (NN 13/03)“, „Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (NN 42/17)“, „Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN 17/19)“, „Smjernice za pristupačne informacije (2015.)“ i „Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti (2019.)“.

Iz navedenoga legislativnog okvira proizlaze obveze osiguranja fizičke, ekonomske, društvene i digitalne pristupačnosti za sve proizvođače medijskog sadržaja. Kada je riječ o digitalnoj pristupačnosti, onda govorimo o mrežno dostupnim sadržajima, aplikacijama, elektroničkim knjigama i ostalom digitalnom sadržaju, u koji ulazi i sav medijski sadržaj. Postoje četiri osnovna načela od kojih digitalna pristupačnost polazi te ona omogućuju svim korisnicima da provode opažanja, upravljaju korisničkim sučeljem, da razumiju sve informacije i način na koji korisničko sučelje funkcionira te da su u mogućnosti pristupiti sadržaju bez obzira na tehnologiju. Kako bi se ujednačio postupak prilagodbe sadržaja pomoću informacijsko-komunikacijskih tehnologija, potrebno je slijediti propisane smjernice, kao što je to prikazano u praktičnom, metodološkom dijelu ovoga rada. U tom smislu, prikazani su pojedinačni koraci koji su primijenjeni u uspješnom postupku prilagodbe sadržaja jedne radijske emisije, uz pomoć dostupne informacijsko-komunikacijske tehnologije i u skladu s važećim standardima i smjernicama za digitalne pristupačnosti audio medijskog sadržaja. Također je bitno istaknuti kako ovako prilagođeni video materijal ipak ne predstavlja u potpunosti pristupačan sadržaj za sve gluhe osobe. Naime, uz transkribirani audio zapis, ovdje nedostaje prijevod na hrvatski znakovni jezik (HZJ; ISO 639-3). Taj prijevod mogu realizirati isključivo educirani i licencirani prevoditelji/tumači, a trošak te usluge nije obuhvaćen u okviru ovog projekta te se nije niti mogao realizirati. Možda će se netko zapitati zašto je uz tekst potreban i znakovni jezik. Radi detaljnijeg objašnjenja treba reći kako su pripadnici zajednice Gluhih bilingvalni članovi zajednice, kojima je hrvatski znakovni jezik zapravo materinji jezik, a hrvatski standardni jezik predstavlja drugi jezik, kako je to omogućeno važećom legislativom. Hrvatski znakovni jezik na snazi je u Republici Hrvatskoj od 1. kolovoza 2015. godine, kada je stupio na snagu „Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije

gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj (NN 82/15)“. Valja ipak istaknuti kako su u projektu „eRadio za drugu šansu“ svjesni navedenih okolnosti te će se o istima svakako voditi računa pri kreiranju budućih projekata kako bi ih se podiglo na još višu razinu i prilagodilo većem broju gluhih osoba.

Sukladno prikazanim primjerima dobre prakse, informacijsko-komunikacijske tehnologije omogućile su osobama s invaliditetom pristupačnost najčešće korištenju uslugama službenih, kulturnih i informacijskih ustanova (audio knjige u knjižnicama i upute iz službenih izvora), dok je pristupačnost medijskog audio sadržaja/zapisa još uvijek rijetka pojava pa ta činjenica daje dodanu vrijednost aktivnostima ovog projekta Sveučilišta Sjever.

Ovdje se ne može dublje ulaziti u tehnologijski aspekt digitalne pristupačnosti, međutim mogućnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija doista su brojne, raznovrsne i primjenjive u svim područjima života. Primjeri dobre prakse koji su prikazani u ovom završnom radu samo su kap u moru. Dodatno buduće poboljšanje digitalne pristupačnosti koje bi se odrazilo na kvalitetu života osoba s invaliditetom u Hrvatskoj bi se svakako moglo primijeniti u području turizma, npr. u obliku platformi ili mobilnih aplikacija širokog spektra praktičnih informacija vezanih uz turističke, povijesne, kulturne ili vjerske destinacije i nacionalne parkove.

Također, u kontekstu odvijanja nastave u uvjetima javnozdravstvene krize uzrokovane pandemijom COVID-19, digitalna pristupačnost nastavnog sadržaja trebala bi biti u potpunosti osigurana informacijsko-komunikacijskim tehnologijama i u skladu sa smjernicama i standardima koji se razrađuju u ovome radu.

Zaključno, ovaj završni rad želi doprinijeti širem području društvenog uključivanja u kontekstu izjednačavanja pristupa kulturnom okruženju i ravnopravnom ostvarivanju ljudskih prava za sve članove našeg društva.

HEBON
ALIZBARKA

Sveučilište
Sjever

SVUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU

I SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Tanja Kostanjevac (*ime i prezime*) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog (*obrisati nepotrebno*) rada pod naslovom Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja (*upisati naslov*) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Tanja Kostanjevac
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Tanja Kostanjevac (*ime i prezime*) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog (*obrisati nepotrebno*) rada pod

naslovom Digitalna pristupačnost medijskog sadržaja (*upisati naslov*) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Tanja Kostanjevac
(vlastoručni potpis)

7. Literatura

a) Legislativni okvir

1. Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET: Smjernice za osiguravanje digitalne pristupačnosti, Zagreb, 2019. Dostupno na: <https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2019/11/Smjernice-digitalne-pristupac/> (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
2. Interreg Central Europe, 2019: Smjernice Come-in! <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/COME-IN/COME-IN-Guidelines-FINAL-.pdf> (pristupljeno 27. kolovoza 2021.)
3. Deklaracija o pravima osoba s invaliditetom NN (47/05), Hrvatski sabor. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_47_911.html (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
4. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine (63/07), Vlada Republike Hrvatske. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_01_13_159.html (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
5. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (42/17), Vlada Republike Hrvatske. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_04_42_967.html (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
6. Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (17/19), Hrvatski sabor. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_358.html (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
7. Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (6/07), Hrvatski sabor. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html (pristupljeno 30. kolovoza 2021. god.)
8. Operativni program Konkurentnost i kohezija (2014. - 2020.) – Upute za prijavitelje i korisnike operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ o provedbi horizontalnih načela, Zagreb, svibanj 2016. godine. Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/03/Upute-za-prijavitelje-horizontalna.pdf> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)

9. Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN 78/13), 2013. god. Dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=5806> (pristupljeno 2. rujna 2021. god.)

10. Smjernica o provedbi Članka 9. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom za prijavitelje i korisnike operativnog programa, učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. god. Dostupno na: <http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/Smjernica-o-primjeni-%C4%8Dlanka-9.-Konvencije-UN-a-o-pravima-osoba-s-invaliditetom.pdf> (pristupljeno 24. kolovoza 2021. god.)

11. Smjernice za pristupačne informacije, IKT za pristupačnost informacija u učenju (ICT4IAL), Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje, 2015. god. Dostupno na: <https://www.europeanagency.org/sites/default/files/Guidelines/> (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)

12. Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom, Ljudska prava: stvarnost za sve, 2017. – 2023. god. Dostupno na: <http://posi.hr/wp-content/uploads/2018/02/Strategija-Vijeca-Europe-za-osobe-s-invaliditetom-2017-2023.pdf> (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)

13. Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), Odbor za Ustav, Poslovnik i politički sustav Hrvatskoga sabora. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>, (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)

b) Ostali izvori

14. Bagarić, Željka. 2014. *Model suradnje narodnih knjižnica i zatvorskoga sustava u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, Filozofski fakultet u Zagrebu.

15. Bagarić, Željka. 2021. „Inclusive Journalist Education in Croatia: Transformative Potential of Media“. *Proceedings of The 3rd International Conference on Future of Social Sciences*. Berlin: Diamond Scientific Publishing, 35-46. Dostupno na: <https://www.dpublication.com/wp-content/uploads/2021/02/22-1072.pdf> (pristupljeno 23. kolovoza 2021.)

16. Batarelo Kokić I., Kisovar-Ivanda, T. 2015. „Utjecaj komunikacijsko-informacijske tehnologije na obrazovanje odraslih osoba s invaliditetom“. *Školski vjesnik: Časopis za pedagoška i školska pitanja*, 634, 501-514.

17. G. Lansdown, Špalj. S. 2011. „Vidi me, čuj me – Vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece“. Ured UNICEF-a za Hrvatsku za hrvatsko izdanje. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/media/716/file> (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
18. e-Građani – informacije i usluge. Dostupno na: <https://gov.hr/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
19. Nota Bibliotek. Dostupno na: <https://nota.dk/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
20. LINGsCARS.com Dostupno na: <https://www.lingscars.com/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
21. LINGsCARS.com. Dostupno na: <https://www.lingscars.com/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
22. Povjerenik za informiranje, Republika Hrvatska. Dostupno na: <https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
23. Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva – Što je digitalna pristupačnost? Dostupno na: <https://rdd.gov.hr/digitalna-pristupacnost> (pristupljeno 23. kolovoza 2021. god.)
24. Sveučilište Sjever – Poziv studentima za sudjelovanje u projektu Sveučilišta Sjever. „eRadio za drugu šansu“. Dostupno na: unin.hr/2020/10/poziv-studentima-za-sudjelovanje-u-projektu-sveucilista-sjever-eradio-za-drugu-sansu/ (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
25. UP.02.1.1.10.0036 „eRadio za drugu šansu“. Dostupno na: <https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
26. Visit Flanders – Flanders State Of The Art. Dostupno na: <https://www.visitflanders.com/en/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
27. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0 Dostupno na: <https://www.w3.org/TR/WCAG20/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
28. W3C Web Accessibility – Initiative WAI. Dostupno na: <https://www.w3.org/WAI/> (pristupljeno 25. kolovoza 2021. god.)
29. Yvettesbridalfomal.com. Dostupno na: <https://yvettesbridalfomal.p1r8.net/> (pristupljeno 30. kolovoza 2021. god.)

Popis slika

Slika 1. Internetska knjižnica i odabir opcije „Isprobajte knjigu“, izvor: https://nota.dk/	20
Slika 2. Knjige na internetskoj knjižnici i pomagala za učenje i pristupačnost, izvor: https://nota.dk/	20
Slika 3. Način preuzimanja - MP3 ili Daisy format, izvor: https://nota.dk/	22
Slika 4. Način preuzimanja standardne e-knjige, izvor: https://nota.dk/	22
Slika 5. Način preuzimanja bodovne knjige - obično ili digitalno Brailleovo pismo, izvor: https://nota.dk/	23
Slika 6. Preuzimanje „Imperativa pristupačnosti“ putem MP3 ili Daisy formata, izvor: https://nota.dk/	23
Slika 7. Oznaka pristupačnosti za osobe s invaliditetom, izvor: https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/	24
Slika 8. Mogućnosti koje pristupačnost osigurava na mrežnim stranicama, izvor: https://eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/	24
Slika 9. Rubrika „Njega i pomoć“ na mrežnoj stranici „Visit Flanders“, izvor: https://www.visitflanders.com/en/	25
Slika 10. Video inačica prilagođena osobama s oštećenjima sluha i vida, izvor: https://www.visitflanders.com/en/	26
Slika 11. Mogućnost premotavanja video inačice naprijed na mrežnoj stranici „Visit Flanders“, izvor: https://www.visitflanders.com/en/	27
Slika 12. Tekstualna inačica na mrežnoj stranici „Visit Flanders“ ispod videozapisa.....	27
Slika 13. Prikaz navigacijske trake na mrežnoj stranici e-Građani, izvor: https://gov.hr/	28
Slika 14. Prilagodba slabovidnosti, izvor: https://gov.hr/	28
Slika 15. Prilagodba za disleksiju, izvor: https://gov.hr/	29
Slika 16. Prilagodba veličine pisma/slova, izvor: https://gov.hr/	29
Slika 17. Prilagodba brzine čitanja, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	30
Slika 18. Prilagodba kontrasta u „Obrnuti“, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	30
Slika 19. Prilagodba naglašavanja poveznica, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	31
Slika 20. Prilagodba razmaka, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	31
Slika 21. Pokazivač, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	32
Slika 22. Reading mask/maska za čitanje, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	32
Slika 23. Prilagodba poravnanja teksta, https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	33
Slika 24. Pregled strukture stranice, izvor: https://pristupinfo.hr/o-povjereniku-za-informiranje/	33
Slika 25. Prikaz loše napravljane mrežne stranice, izvor: https://www.lingscars.com/	34
Slika 26. Prikaz donjeg dijela stranice i označena animacija koju nije moguće kontrolirati, izvor: https://www.lingscars.com/	34

Slika 27. Prikaz loše mrežne stranice, https://yvettesbridalformal.p1r8.net/	35
Slika 28. Prikaz loše organiziranih poveznica i sadržaja koji se preklapa, izvor: https://yvettesbridalformal.p1r8.net/	35
Slika 29. Poziv za sudjelovanje u projektu "eRadio za drugu šansu", izvor: unin.hr/2020/10/poziv-studentima-za-sudjelovanje-u-projektu-sveucilista-sjever-eradio-za-drugu-sansu/	38
Slika 30. Postavljanje loga projekta u program Movavi Video Editor Plus, autor: Tanja Kostanjevac	39
Slika 31. Postavljanje audio sadržaja u program, autor: Tanja Kostanjevac	39
Slika 32. Postupak titlovanja video inačice po koracima, autor: Tanja Kostanjevac.....	40
Slika 33. Prijenos transkripta iz Word dokumenta u video inačicu, autor: Tanja Kostanjevac	41
Slika 34. Prikaz trake za dodavanje titlova, trake za slikovne sadržaje i trake za audio sadržaje, autor: Tanja Kostanjevac.....	41
Slika 35. Prikaz opcije za izvoz titlovanog sadržaja, autor: Tanja Kostanjevac	42
Slika 36. Prikaz formata u kojem se video inačica sprema, naziva emisije i početka konverzije, autor: Tanja Kostanjevac	43
Slika 37. Konverzija i „prženje“ titlova u video inačicu, autor: Tanja Kostanjevac.....	43
Slika 38. Postupak potvrđivanja konverzije, autor: Tanja Kostanjevac.....	44
Slika 39. Prikaz spremljene video inačice u mapi na računalu, autor: Tanja Kostanjevac	44
Slika 40. Gotova video inačica s titlovanim sadržajem na računalu, autor: Tanja Kostanjevac	44
Slika 41. Video inačica na mrežnoj stranici projekta „eRadio za drugu šansu“, izvor: eradio-za-drugu-sansu.unin.hr/iz-medija/	45
Slika 42. Video inačica na Youtube kanalu Sveučilišta Sjever, izvor: https://www.youtube.com/watch?v=ned-YtXDOWI	45